

**- ГОДИШНА ПРОГРАМА
- ЗА ЗАШТИТА НА ПРИРОДАТА – 2019
-ПРЕДЛОГ-
ЈАВНА УСТАНОВА НАЦИОНАЛЕН ПАРК ГАЛИЧИЦА**

Охрид, Декември 2018

Содржина

ВОВЕД	1
Програма за зачувување на природата	2
Ревизија на програмата за мониторинг	3
Мониторинг	3
<i>Pruno webbii - Celtetum Em 1962</i>	3
<i>Шибјаци од модра смрека</i>	4
<i>Шуми со македонски даб</i>	5
<i>Маерова непета (Nepeta ernesti-mayeri)</i>	5
<i>Томоросов различник (Centaurea tomorosii)</i>	6
<i>Охридскиот чај (Sideritis raeseri)</i>	6
<i>Западно-балкански карстен полжав (Helix secernenda)</i>	7
<i>Аполонова пеперутка (Parnassius apollo)</i>	8
<i>Македонски мрmoreц (Triturus macedonicus)</i>	9
<i>Големiot корморан (Phalacrocorax carbo)</i>	9
<i>Големiot северен потопник (Mergus merganser)</i>	10
<i>Нокната ластовица (Caprimulgus europaeus)</i>	11
<i>Лилјаци (Chiroptera)</i>	11
<i>Дива коза (Rupicapra rupicapra balcanica)</i>	13
<i>Инцидентно забележување</i>	13
<i>Цензус на зимски птици</i>	13
Уредување на арборетум и мала ботаничка градина	14
Реинтродукција на европски елен.....	15
Контрола и спречување на неправни дејствија	16
Програма за одржлив туризам и еколошка едукација	17
Ревитализација на системот на патеки на Галичица.....	17
Нова веб страница на НП Галичица	20
Мобилна апликација за НП Галичица “Galicica at a Glance” („Галичица на дланка“)	23
Истражувања и изработка на студии.....	25
<i>Студија за број и структура на посетители</i>	26
<i>Студија за правата и обврските за регулирање на активностите за параглајдинг</i>	26

<i>Студија за организирање на настани и манифестации</i>	27
<i>Студија на законската можност за етаблирање на ЈПП или друг вид соработка за организација на наплата на влезници</i>	27
<i>Ревизија и анализа на Стратегијата за еколошка едукација и туризам</i>	27
Организација на еколошка едукација	27
Програма за одржливо користење на природните богатства	28
Програмата за општи активности	29
Администрација, оперативно програмирање, внатрешна организација и организациски развој	29
Одржување на објекти, опрема и инфраструктура (со исклучок на шумски и макадам патишта)	31
Обуки за вработени.....	31
<i>Обука за примена на Правилникот на внатрешна комуникација и процедури</i>	31
<i>Обука за користење на Excel</i>	31
<i>Обука за англиски јазик</i>	32
<i>Обука за подготовка на предлог проекти</i>	32
<i>Обука за мониторинг методологии</i>	34
<i>Обука за алохтони и инвазивни видови</i>	34
<i>Обуки за инцидентно забележување на видови</i>	34
<i>Самообука/Обука за BioOffice софтвер</i>	34
<i>Обуки за управување со дрон</i>	35
<i>Обуки за административни работници</i>	35
Менаџмент на човечки ресурси.....	35
Развој на стратешки планови, документи и проектни предлози.....	36
Соработка и партнерства.....	36
<i>Соработка и партнерства со локалните самоуправи</i>	36
<i>Соработка и партнерства со научно-образовните институции</i>	36
<i>Соработка со државни органи</i>	37
<i>Соработка со граѓански организации и клубови</i>	37
<i>Соработка со ЈУНП Пелистер и ЈУНП Маерово</i>	37
<i>Соработка со странски граѓански организации, клубови и научно-истражувачки субјекти</i>	37
Изработка и донесување на План за управување на НП Галичица 2020-2030.....	37

Листа на табели

Табела 1: Структура на Системот на патеки на НП Галичица	19
Табела 2: Потребни елементи и количини за ревитализација на патеките во НП Галичица	19
Табела 3: Пододдели со дрвна маса	28
Табела 4: Залихса и потреба сеча за 2019 година	29
Табела 5: Годишен план за обуки на административни службеници за 2019 година.....	35
Табела 6: Распоред на активности за изработка и донесување на нов План за управување 2020-2030	39

Листа на слики

Слика 1: Траса за прочистување	29
--------------------------------------	----

ВОВЕД

Годишната програма за заштита на природата во Националниот парк Галичица (НПГ) е изготвена врз основа на обврската која произлегува од член 98, став (1), став (6), став (7) и став (8) од Законот за заштита на природата („Службен весник на Република Македонија“ бр. 67/04, 14/06, 84/07, 35/10, 47/11, 148/11, 59/12, 13/13, 163/13, 41/14, 146/15, 39/16, 63/16), како и врз основа на член 3, став 1, точка 9 од Одлуката за основање на Јавната установа Национален парк Галичица (ЈУНПГ) („Службен весник на Република Македонија“ бр. 9/06) и член 67, став (4) од Правилникот за содржината на плановите за управување со заштитени подрачја и содржината на годишните програми за заштита на природата („Службен Весник на Р.М.“ бр. 26 од 2012 година).

Во годишната програма за заштита на природата се вклучени сите активности кои треба да бидат реализирани во текот на 2019 година, во согласност со Планот за управување на Националниот парк Галичица 2011-2020, усвоен од страна на Управниот одбор на ЈУНПГ, на состанок одржан на 25 ноември 2011 година, по претходно добиена согласност од Министерството за животна средина и просторно планирање на Република Македонија (допис бр. 11-2387/2 од 05.08.2011 година).

Согласно тековниот План за управување, активностите на ЈУНПГ се групирани во 4 програми, и тоа:

- Програма за зачувување на природата,
- Програма за одржлив туризам и еколошка едукација,
- Програма за одржливо користење на природните богатства и
- Програма за општи активности.

Активностите кои се предвидени во оваа годишна програма ќе бидат финансирани од буџетот на ЈУНПГ и други извори на финансирање, вклучувајќи ги и добиените грантови од Програмата за развој на Обединетите нации (UNDP) за спроведување на проектот: „Подобрување на ефективност на заштитата, козервацијата и управувањето со заштитеното подрачје Национален парк Галичица“, во рамките на грант програмата „Подобрување на управувањето со заштитените подрачја“, финансирана од Европската Унија и UNDP, а имплементирана од UNDP Македонија со краен корисник - Министерството за животна средина и просторно планирање како и од средства добиени од Фондот за природа „Преспа – Охрид“ („ПОНТ“), фондација (Стифтунг).

Програма за зачувување на природата

Во 2015 година, заврши првата, пилот фаза од Програмата за мониторинг на природата во Национален парк Галичица предвидена според актуелниот План за управување. Беше предвидено дека резултатите од оваа фаза со соодветна критичка анализа и обработка (ревизија) ќе се употребат за воспоставување на целосна и кохерентна програма за мониторинг на природата во паркот која ќе биде континуирано имплементирана во подолг временски период. За жал, поради објективни причини, познати и на Министерството за животна средина и просторно планирање на Република Македонија, ревизијата на оваа програма не беше спроведена, следствено во текот на 2016 година не беа планирани и реализирани активности од областа на мониторингот. Надевајќи се на поповолни услови во текот на 2017, како и очекувањата од воспоставувањето и почнувањето со работа на Фондот за природа во Охридско-Преспанскиот регион (PONT) беа мотивација за ЈУНПГ да предвиди активности на мониторинг за таа година. За жал, Фондот оперативно не профункционира во текот на 2017 година, па поради тоа предвидените активности не беа реализирани. Во текот на 2018 година, иако според годишната програма беа планирани активности за мониторинг на едно живеалиште и четири видови, истите не беа реализирани поради горенаведените околности. ЈУНПГ во октомври 2018 започна со имплементација на проектот „Подобрување на ефективноста на заштитата, козервацијата и управувањето со заштитеното подрачје Национален парк Галичица“, во рамките на грант програмата „Подобрување на управувањето со заштитените подрачја“, финансирана од Европската Унија и UNDP, а имплементирана од UNDP Македонија со краен корисник - Министерството за животна средина во чии рамки една компонента вклучува ревизија на програмата за мониторинг и спроведување на активности за мониторинг на одредени живеалишта и видови.

Имајќи ја во предвид оваа околност и согласно логичката рамка на општи, посебни и оперативни цели за управување со Национален парк Галичица (Табела 5-1 од Планот за управување), Концептот за мониторинг во Паркот (Поглавје 6.1.2. од Планот за управување), односно Стратегија за организациски развој на ЈУНПГ (Поглавје 6.1.6 од Планот за управување), во текот на 2019 година се планираат вкупно 24 активности во оваа програма кои се распределени во 2 потпрограми, и тоа: 1) мониторинг (23 активности) и 2) непосредна заштита (1 активност).

Ревизија на програмата за мониторинг

Во согласност со Законот за заштита на природата, член 104 („Службен весник на Република Македонија“ бр. 67/04, 14/06, 84/07, 35/10, 47/11, 148/11, 59/12, 13/13, 163/13, 41/14, 146/15, 39/16, 63/16), ЈНУПГ е „должна да обезбеди постојан мониторинг за одржување на карактеристиките на зоната за строга заштита“. Имајќи ја предвид оваа законска обврска, во рамките на проектот „Поддршка на НПГ“ (финансиран од банката KfW, Германија), во 2010 година беше изготвена Програма за мониторинг во НПГ. Оваа програма се спроведуваше во две фази:

– **Фаза I** (2010-2014): развој на капацитети и прилагодување на стандардните оперативни процедури за мониторинг и

– **Фаза II** (2015-2019): оценка на активностите од првата фаза и дизајнирање и спроведување на комплетен (еколошки) мониторинг во НПГ.

Но, како што веќе беше спомнато погоре, во воведниот дел на оваа Програма, ЈНУПГ не беше во можност да ја следи временската рамка за реализација на втората фаза од овој План за мониторинг, што доведе во ситуација да истата биде одложена за наредната 2018 година. Но поради недостиг на финансиски средства и други објективни причини, мониторингот не беше извршен во текот на таа година, па затоа е планирано истата да се изврши во текот на 2019 година со веќе обезбедени средства во рамките на „Подобрување на ефективност на заштитата, козервацијата и управувањето со заштитеното подрачје Национален парк Галичица“, во рамките на грант програмата „Подобрување на управувањето со заштитените подрачја“. За таа цел е планирано следното во текот на 2019 година:

- анализа на спроведените активности во првата фаза и подготовка на коментиран извештај;
- анализа на податоците од реализираните броења односно пополнетите Протоколи за мониторинг во првата фаза;
- врз основа на направените анализи - ревизија на Мониторинг програмата од првата фаза;
- подготовка на Мониторинг програма за 2019 година.

За реализација на овие активности ќе бидат ангажирани надворешни консултанти кои имаат знаење и искуство во полето на мониторинг на биолошка разновидност и подготвувањето на вакви програми.

Мониторинг

Согласно подготвената програма за мониторинг, како и во согласност со потребите и приоритетите за извршување на мониторинг активности, беше одлучено дека во текот на 2019 година ќе се започне со мониторинг на три живеалишта и десет видови на Галичица. Во продолжение следува детален опис на начинот на кој ќе биде спроведен мониторингот и на потребата за истиот.

Pruno webbii - Celtetum Em 1962

Оваа шумска заедница застапена е на островот Голем град во Преспанското езеро. Заедницата покрива површина од 21,90 хектари. Физиолошки преставува слабо-склопена шума со

групимичен распоред на стеблата. Се одликува со богат флористички состав, во кој доминираат термо-ксерофилните субмедитерански видови. Заедницата на дивиот бадем и дивата фоја имаат слаба катова структура. Заедницата ја има следната синтаксономска положба:

ass. *Pruno webbii* - *Celtetum* Em 1962

cojuz *Juniperion excelsae-foetidissimae* Em ex Matevski et al. 2010

ред *Erico-Pinetalia* Oberd. 49 emend. Ht. 59

класа *ERICO-PINETEA* Ht. 59.

На дел од оваа заедница во северниот и источниот дел од островот на стеблата од дива фоја гнезди колонијата на големиот корморан. Стеблата на кои неколку години во континуитет има гнезда на голем корморан се скоро целосно обезлистени. Сепак, стеблата се сеуште живи и кога ќе измине неколкугодишен период на гнездење за релативно кратко време лисјата повторно се појавуваат.

Имајќи ги во предвид вкупните природни вредности на ова живеалиште за дефинирање на соодветна заштита и управување потребни се информации за состојбата на живеалиштето (видовиот состав, покровноста и структурата) и бројот на активни гнезда на колонијата на големиот корморан. Токму заради добивање на вакви податоци е предвиден мониторинг на живеалиштето да биде извршен во текот на 2019 година.

За потребите на добивање на информации за ова живеалиште ќе биде спроведен мониторинг согласно фитоценолошката методологија Браун-Бланке. Вегетациски снимки ќе бидат направени на две пробни површини, при што едната пробна површина ќе биде во дел од живеалиштето каде гнезди колонијата на големиот корморан, а другата пробна површина во дел каде нема активни гнезда од големиот корморан.

Шибјаџи од модра смрека

По големина, смреките се движат од дрва високи по 20–40 м до столбести или налегнати грмушки со долги исползени гранки. Тие се зимзелени и имаат иглести и/или лушпести листови. Според половата организација, растенијата може да бидат еднодомни или дводомни.

Женските „шишарки“ се месести плодови наречени смрекинки (или „смреклинки“) со сраснати плодни лушпи, долги 4–27 мм и имаат 1-12 тврди семки. Кај некои видови, смрекичките се црвенокафеави или портокалови, но најчесто се сини и имаат впечатлива арома.

Машките шишарки се слични на оние кај другите чемпреси и имаат по 6-20 лушпи. Повеќето од нив го испуштаат поленот на почетокот на пролетта, но има и такви што ова го прават на есен. Извесни видови (на пр. *J. communis*, *J. squamata*) имаат само младорастни листови. Кај некои од нив (на пр. *J. communis*), игличките се споени во основата.

Оваа заедница е најширокораспространета заедница од субалпскиот појас на планината Галичица, која се надоврзува на горната шумска граница, на станишта со плиток слој на почва и на

варовнички камењари, во висинскиот појас од (1450) 1500-1650 (1720) m. Состоини од оваа заедница најниско се регистрирани на околу 1450 м.н.в. (над с. Велестово-Студенец, Врвеш), каде што оваа заедница се надоврзува на брдските пасишта од сојузот *Saturejo-Thymion*, но оптимумот го достигнува во висинскиот појас помеѓу 1500-1600 m (Крстец – Кучо Поле, Рамен Дол, Бигла, Источко Поле, Ѓафа – Асан Ѓура – Суво Поле – Косто Бачило), а над 1600 m се до 1720 m (Томорос, Бугарска Чука, Стара Галичица – под Казан). Посебни, репрезентативни состоини се присутни од преспанската страна на Галичица - Томорос, Суво Поле, Кучо Поле – Рамен Дол.

Ова живеалиште се смета за значајно и загрозено и на европско ниво поради што е вклучено во Прилог I од Директивата за живеалишта (6170 - Alpine and subalpine calcareous grasslands) на Европската Комисија.

Вегетациска снимка ќе биде направена околу локалитетот Шарбојца. За потребите на добивање на информации за ова живеалиште ќе биде спроведен мониторинг согласно фитоценолошката методологија Браун-Бланке.

Шуми со македонски даб

Македонски даб (*Quercus trojana*, syn. *Quercus macedonica*) е вид од родот даб, илирски субендемит од Апулија, Италија, југозападниот дел на Балканскиот Полуостров и од Мала Азија. Македонскиот даб е дрво од средна големина; расте помеѓу 10-20 m, со темнозелени кожести листови, елипсовидни, плитко но остро назабени. Желадот е крупен, созрева во втората година. Видот е изразено сушоотпорен.

Во Македонија е застапен на суви, претежно карбонатни предели, вклучително и на Галичица.

Вегетациски снимки ќе бидат направени на живеалиштето на шумите од македонски даб на падините на Сирханско кале и над селото Трпејца. За потребите на добивање на информации за ова живеалиште ќе биде спроведен мониторинг согласно фитоценолошката методологија Браун-Бланке.

Маерова непета (Nepeta ernesti-mayeri)

Локален ендем (стеноендем) со исклучително мала популација и ограничено распространување. Поради ароматичната содржина во изданоците, популацијата на овој вид е под притисок од неовластено собирање. Покрај активностите за *in-situ* заштита кои ги превзема ЈУНПГ, обезбедувањето на податоци за евентуалните промени на нејзината природната популација е исклучително значајно за заштитата на видот.

Согласно СОП 3 од Протоколот бр. 8: мониторинг на маерова непета (*Nepeta ernesti-mayeri*), во 2019 година, теренското мерење ќе се изврши на трите познати локалитети во паркот (Надол, Корита и Баба), со броене на сите примероци (огништа). Мерењето за овој вид се врши секоја година во оптималниот период на цутење (јуни - јули). Податоците од теренското мерење се внесуваат во Образец бр. 8А. Со ова мерење се одредува апсолутната бројност на популацијата на овој вид во паркот со оглед на тоа што нема податоци за присуство на овој вид надвор од горе наведените локалитети.

Томоросов различник (Centaurea tomorosii)

Повеќегодишно тревесто растение со задрвенет ризом. Стеблото полегнато или придигнато, ретко исправено, 15 - 30 см долго, метличесто разгрането, со бели, меки влакна, скоро до главичестите соцветија со листови. Листовите од горната страна зеленкасти, со четинести влакна и со помeki влакна, од долната страна со бели меки влакна; басалните листови со лисни дршки, перести или двојно-перести, од двете страни со по 5-6 сегменти, страничните сегменти ланцетни или јајцевидни, со зашилен врв, терминалниот сегмент подолг и поширок; долните листови приседнати, перести, од двете страни со по 4 сегменти, страничните сегменти линејни или линејно-ланцетни, терминалниот сегмент подолг и поширок; најгорните перести, од двете страни со по 2-3 сегменти, страничните линејни, терминалниот многу подолг и поширок. Главичестото соцветие единечно, обвивката на соцветието (инволукрум) јајцевидна, 13 - 15 мм долга, 8 - 10 мм широка, во основата круглеста; инволукралните листови зеленкасти, голи, ретко со пајажинести влакна, со изразени пруги; врвот ромбичен, ретко пајажинест, централната флека (точка) кафеава или црна, триаглеста, издолжена во терминален исправен или скоро стрчест трн, со должина од 1,2 - 1,8 мм и со чешловидно распоредени цилии, по 5-7 од двете страни, кафеави или црни. Цветовите бледо жолти. Ахенијата влакнеста, 4 мм долга, папусот од ахенијата покус, 3 мм долг.

Според Мицевски (1985) овој во Македонија се наоѓа на Галичица-Томорос, на варовнички камењари, 1450 м.с.м.

Мониторингот на овој вид се спроведува преку броење на примероците од *Centaurea tomorosii*, од двете страни на трансектната линија во широчина од 100 см. Со мониторингот ќе биде регистриран бројот на примероци (во фаза на цветање и прецветани) од *Centaurea tomorosii*, преку броење на вкупниот број на примероци од двете страни на трансектната линија во широчина од 100 см. Мониторингот се врши еднаш на секои две години, во оптималниот период на цветање (во текот на месец-јули). Податоците за од теренското снимање се внесуваат во Образецот бр. 7 кој е приложен подолу.

Охридскиот чај (Sideritis raeseri)

Повеќегодишно зелено-влакнесто растение високо 10 до 50 цм. Основата на стеблото благо дрвенеста. Дава неколку вертикални, неразгранети цветни изданоци. Долните листови средно дебели, густо влакнави, назабени (благо) или целосно, сабјаста (линеарни) или долгнавесто линеарни, со затапен или округлест врв, кој се стеснува во лисна дршка, со димензии 12 до 60 мм должина и 5 до 8 мм ширина. Горните листови на стеблото скоро седечки, стеснати во основа, со ланцетаста форма или линеарно ланцетасти, остри на врвот 10 до 15 мм долги и 5 до 7 мм широки.

Соцветието (inflorescenciae) долго 3 до 21 цм, со 3 до 15 пршлени, слабо раздвоени или сосема растресити (одаличени еден од друг). Брактеи: покриени со капитатни (главичести) жлездени влакненца и мали срцевидни (не прилегнати) не жлездени влакненца (надворешно или преку границата на контурата); брактеите се пократки, еднакви или подолги од цветовите, бубрежаста или округло јајцевидни, 5 до 25 мм долги и 8 до 22 мм широки. Чашка: целата е прекриена со влакненца долги 2 до 4 мм, тесно свонеста со поголем број забци (3 до 7), долга 6 до 13 мм. Венче: жолта, без две пруги на двата лобуси на горната усна, 8 до 15 мм долга. Цвета од јуни до август.

Се јавува само во јужните делови на Балканскиот полуостров. Во Грција е распространета во централните делови, особено на планината Пинд. На Парнас и Олимп и планините во северна Грција се сретнуваат сите подвидови на овој вид. Во останатите земји од овој дел на Балканскиот полуостров застапен е во Македонија и тоа само на Галичица и во југоисточните делови на Албанија.

Истражувачкиот тим на НП Галичица ги спроведе теренските активности во текот на летната вегетациска сезона во периодот од 14 до 19 јуни 2010 година. Со прелиминарно рекогносцирање на теренот се утврди дека охридскиот чај се сретнува повремено на голем дел од истражуваното подрачје. Поради тоа најдобар метод за проценка на површината и големината на приносот на популацијата на охридскиот чај беше трансектна евалуација на ресурсот. Поради тоа беа поставени трансекти со ширина од 100 м и различна должина во зависност од конфигурацијата и големината на теренот. Покрај тоа, поради влијанието на пожарот потребно беше да се истражи состојбата на популацијата на охридскиот чај и на опожарени површини и на непожарени. Поради сето ова потребни беа минимум 2 трансекти за оваа фаза од истражувањето. Трансектите се именувани според најмаркантните рељефни форми по нивната должина и тоа „Среден врв“ и „Мажон“.

Почетната точка на овој трансект се наоѓа на земјениот пат Велестово – Два Јавори, пред локалитетот Крстец, на надморска височина од 1518 м. Координатите на почетната точка се определија со помош на ГПС уред и се: Т1 (Е 487 322 и N 4 548 900). Лево (северно) и десно (јужно) од почетната точка со помош на јаже се измерија по 50 м. и се забија дрвени колци со што се добија границите на трансектот кои се на меѓусебно растојание од 100 м. Почетната точка беше означена со забивање на метален колец. Од почетната точка трансектот се протега кон исток, односно втората точка со помош на ГПС уред се постави на 1565 м.н.в. и координати Т2 (Е 487 411 и N 4 548 902) и се означи со забивање на метален колец. Како и кај точката Т1, лево (северно) и десно (јужно) се измерија по 50 и се поставија дрвени колци. На овој начин се оформи површина 100x100 м. или 10.000 м² (1 ха) именувана како Н1. Во површината Н1 се собраа примероци по принципите на добрата пракса за собирање на лековити билки. Собирањето се направи во фаза на бутонизација и рана фаза на цветање по општото правило за собирање на надземните делови.

Почетните точки на овој трансект се наоѓа на патот Велестово – Два Јавори после локалитетот Крстец, на надморска височина од 1508 односно 1497 м. Координатите на почетните точки се: лево (јужно) Т1л (Е 487 400 и N 4 547 000) и десно (северно) Т1д (Е 487 400 и N 4 547 100). Границите на трансектот се на растојание од 100 м. и на терен се поставија со помош на ГПС уред и трајно се обележени со метални колци по страните на трансектот. Од почетните точки Т1л и Т1д се продолжи со помош на ГПС уреди да се поставуваат следните точки на растојание од 100 м., со нивно обележување со метални колци и поврзување со јаже и по должина на трансектот но и попречно (север-југ) со што се добија парцели со површина од 10 000 м² (1 ха) кои се именуваа како Н1, Н2 ... . Во вака добиените површини се собраа примероци по принципите на добрата пракса за собирање на лековити билки. Собирањето на билките се направи во фаза на бутонизација и рана фаза на цветање по општото правило за собирање на надземните делови.

Западно-балкански карстен полжав (Helix secernenda)

Подвидот *Helix secernenda schlaeflii* Mousson, 1859 се среќава во Јужна Албанија, Северна Грција, Епир, островот Крф и во Југозападна Македонија, на планините Галичица и Јабланица.

Вертикалната дистрибуција на видот (*Sensu lato*) во рамките на целиот дистрибутивен ареал се движи од 0 до 2200 метри надморска височина. Подвидот *Helix secernenda schlaeflii*, во Националниот Парк Галичица се среќава на надморски височини од 1600 до 2200 метри. Крупен полжав со топчеста форма на лушпата (черупка). Димензии: широчина 40-55 mm; височина 40-50 mm.

Черупката е со широка конусна спира, широки навои и тап врв. Навои: 4,5 - 5. Последниот навој е многу широк и завршува со отворот (устата). Отворот е малку издолжен, овален, со остар раб и од внатре е со бледо розова боја. Основната боја на черупката е жолтеникаво кафеава или белузлава со 5 тесни кафеави пруги. Втората и третата пруга се споени, а третата и четвртата се доста разделени. Со староста на полжавот, пругите избледуваат. Површината на черупката е грубо набраздена и со уочлива спирална орнаментика. Папокот е тесен и најчесто препокриен со последниот навој, кој ја формира устата. Телото е меко, без скелет и целото се вовлекува во черупката. Стопалото е масивно и силно, со рапава кожа и со светлокафеаво - сивкава боја. Животниот век е 2-3 години. Јувенилните единки се со помали димензии (< 40 mm), и со отворен (непрепокриен) папок.

Во рамките на Националниот Парк Галичица, популацијата на полжавот *Helix secernenda schlaeflii* Mousson, 1859 е со мала бројност, што е во релација со климатските услови и биотопот. Екстремно ладните зими и долги сушни лета, се причина за големиот морталитет и намалувањето на популацијата. Последователно ладни и долги зими како и сушни лета, можат да доведат до намалување на популацијата до генетскиот минимум. Поради тоа, популацијата е само релативно стабилна и лесно може да биде загрошена. Собирањето на полжавите, како најголема закана за опстанок на популацијата, треба да биде забрането.

Во Националниот Парк Галичица, полжавот *Helix secernenda schlaeflii* Mousson, 1859 се среќава на подрачјето кое е со изразито карстна геолошка структура и морфологија. Регистриран е на терените на Томорос, Магаро, Лакој Сигној и Бугарска Чука, на надморска височина од 1600 до 2200 m.

Подрачјето за мониторинг треба да биде определено со трансектна линија од Лакој Сигној во правец на Бугарска Чука, но следејќи ја постоечката патека која ги спојува овие два планински врва. Ширината на трасектот за мониторинг на полжавите треба да биде со широчина од 5 метри. Трансектот задолжително треба да ги вклучи старите ровови и други стари војни објекти, бидејќи во нив полжавите најчесто го наоѓаат своето засолниште. Мониторингот треба да обезбеди податоци за бројноста на популацијата на одредена површина и проценка на нејзината возрасна структура. Имено, присутност на повеќе од 40% јувенилни единки во популацијата укажува на лоша состојба и на голема загрошеност на популацијата.

Аполонова пеперутка (Parnassius apollo)

Оваа пеперутка има дисјунктивен дистрибутивен ареал на распространување, ограничени на пооделни високи планини во Европа од Скандинавија на север, преку Алпите до Балканските планини на југ и планините во Централна Азија на исток на надморски височини помеѓу 1000 и 2000 метри, додека во јужна Европа и повисоко. Во НПГ аполоновата пеперутка присутна е над горната граница на буковите шуми на Стара Галичица и западните и источните падини на потегот Лако Сигној - Бугарска чука. Популациите на Аполоновата пеперутка широм целиот нејзин ареал

на дистрибуција се во континуирано опаѓање поради што овој вид има статус на глобално засегаат вид во категоријата ранлив (VU). Во НПГ од достапните литературни податоци аполоновата пеперутка има релативно бројна популација.

Согласно протоколот за мониторинг бр. 11 во 2011 година воспоставени беа: (1) трансект (пробна површина со големина од 1 *ha*) за теренско мерење на аполоновата пеперутка во фаза ларва на локалитетот над Косто Бачило и (2) трансект (линија со должина од 1800 *m*) за фаза имаго на источните падини над буковата шума од крајот на патот во локалитетот Косто Бачило до линијата на старата седешница од скијачкиот центар.

Македонски мрmoreц (Triturus macedonicus)

Македонскиот мрmoreц, *Triturus macedonicus* (Karaman, 1922), спаѓа во групата на опашести водоземци, кои се одликуваат со издолжено валчесто тело, добро развиена сплесната опашка и два пара кратки нозе. Тој е релативно голем мрmoreц со вкупна должина на телото до 180 mm. Дорзалната (грбната) страна на телото е со темно кафена боја и темни дамки, а вентралната (стомачна) страна е портокалова или портокалово-жолта со темни дамки. Гушата е темно обоена. Адултните (возрасни) женки може да имаат јасна жолта вертебрална пруга (Arnold, 2002). За време на парењето, мажјакот развива кожен набор на грбната страна, кој поминува и на опашката, по што јасно се разликува од женката (Arnold, 2002).

Населува различни типови на живеалишта, вклучително и суви медитерански региони и букови шуми од 0 до 1700 m надморска височина (Arnold, 2002; Edgar & Bird, 2006). За размножување неопходни му се водни станишта, било да се привремени (темпорални) или постојани, природни или со антропогено потекло. Доколку е неопходно, тој може да ги користи разливите околу потоците, или реките со бавен тек (Edgar & Bird, 2006).

Triturus macedonicus е Централно-Балкански ендемичен вид и ја населува Србија, Црна Гора, Македонија и Грција.

За мониторирање на популациите на македонскиот мрmoreц (*Triturus macedonicus*) во рамките на НП Галичица, треба да бидат одбрани различни типови на водни станишта, од преспанската и охридската страна на Паркот, каде ќе биде полесно да се реализираат мониторинг активностите. Од овие причини, предлагаме мониторингот да се реализира на Симончевска локва, Локва Чавкалица и локвата над село Горно Коњско.

Големiot корморан (Phalacrocorax carbo)

Претежно акватичен вид, кој се среќава како покрај солени, така и покрај слатки води, од арктичкиот до субтропскиот појас, иако најчесто во умерениот појас. Во Западна Европа претежно се среќава покрај морскиот брег, додека во Централна и Југоисточна Европа, големи популации гнездат во колонии покрај слатководни екосистеми. Претпочита, крајбрежни мирни морски води, избегнувајќи длабоки води, дури и блиску до брегот. Од копнените води, се среќава покрај езера, реки со бавен тек, устија на реки, отворени води во блатни екосистеми, вештачки езера и слично.

Релативно крупна птица со краток врат и долга опашка, со должина на телото од 80 до 100 cm, распон на крилјата од 130 до 160 cm и тежина на телото кај мажјаците од 2,000 до 3,000

грама, кај женките од 1,700 до 2,500 грама. Должина на крилјата кај мажјаците изнесува од 330 до 364 mm, кај женките од 311 до 351 mm.

Возрасните единки се скоро целосно црни, освен покривните перја на горната страна од крилјата, кои се со бронзена боја. Друга впечатлива диференцијална карактеристика е што кај возрасните единки од големиот корморан, во сезоната на спарување има упадливо бело петно на гушата, како и по едно бело петно над нозете.

Надвор од регионот на Западниот Палеарктик, Големиот корморан е широко распространет: гнезди дијунктивно од Централна Азија до Јапонија, потоа во Јужна Азија, Австралија и Нов Зеланд, во Источна Африка, на Западен Грендланд и Источниот дел на Северна Америка.

Трендот на популацијата на Големиот корморан која гнезди на островот Голем Град е стабилен и брои околу 1,000 активни гнезда.

Најпогодно подрачје за мониторинг на Големиот корморан, во рамките на НП Галичица е островот Голем Град, каде што гнезди голема колонија. Во последните две децении колонијата гнезди на стеблата од фоја долж северо-источниот брег на островот. Бидејќи видот претпочита гнездото да го прави непосредно над водата, со зголемување на колонијата, ќе нема слободни стебла од фоја во непосредна близина на езерото, па се очекува истата да се пресели со гнездење на стрмите литици долж Североисточниот брег на островот, како што тоа беше случај пред повеќе од две децении.

Мониторингот на стеблата од фоја кои се запоседнати со гнезда, може да се врши преку Google Earth сателитски снимки, додека бројот на активни гнезда, односно бројот на парови ќе се врши визуелно, во периодот на гнездење (мај-јуни).

Големиот северен потопник (Mergus merganser)

Средно голема птица, со должина на телото од 58 до 66 cm, распон на крилјата од 82 до 97 cm, должина на крилјата кај мажјаците од 275 до 295 mm, кај женките од 255 до 270 mm и тежина на телото кај мажјаците од 1,300 до 2,100 g, кај женките од 900 до 1,700 g. Големиот северен потопник претставува најкрупна птица од родот на пилесто-клуни (тестеро-клуни) потопници (*Mergus*), значително покрупна од црвеноградестиот северен потопник (*Mergus serrator*) и малиот (бел) северен потопник (*Mergus albellus*), кои се присутни само во текот на зимата.

Мажјаците кај големиот северен потопник поседуваат уникатна комбинација на бои кои ги сочинуваат долг тенок црвен клун, метално темно зелена глава и кремасто-розови гради и долен дел на телото. Женките и суб-адултните единки не се толку упадливи, но темно-кафеавата боја на главата контрастно се одвојува од бледо-кремастиот врат и градите. Во лет, кај двата пола е упадлива бела флека на внатрешниот дел од крилјата.

Мажјаците во период на парење можат непогрешливо да се идентификуваат, но детерминацијата на женките (на поголемо растојание и при слабо светло) во однос на црвеноградестиот северен потопник (*Mergus serrator*) бара поголемо внимание. Силуетата во лет не е типична за шатките и повеќе личи на силуетата на северните морски нуркачи (*Gavia*), од кои во текот на зимата на Преспанското

Езеро се присутни два вида (црвеногушестиот северен морски нуркач - *Gavia stellata* и црногушестиот северен морски нуркач - *Gavia arctica*).

Големиот северен потопник лета брзо, со моќни замави на крилјата, што предизвикува силен шум. Се одмора пловејќи на отворени води, при што на истите се задржува многу повеќе од црвеногушестиот северен потопник.

Преспанската популација која гнезди на ова подрачје е релативно мала (не поголема од 10 до 20 пара) и истата има потреба од строга заштита, затоа што е загрозувана од исчезнување.

Популацијата на Големиот северен потопник на Преспанското Езеро, во периодот на гнездење најверојатно се дели на две суб-популации, при што еден дел гнездат во блатниот екосистем на заштитеното подрачје Езерани (што сеуште не е докажано), додека останатиот дел од популацијата гнездата ги прави во пукнатините на соодветни клифови и литици долж крајбрежниот појас помеѓу селата Стење и Коњско, како и на потегот помеѓу селото Коњско и границата со Албанија.

Од овие причини во текот на месец Април, кога започнува сезоната на гнездење, се препорачува мониторинг од чамец, долж брегот на Преспанското Езеро на потегот од село Стење до Албанската граница, при што би се вршел мониторинг на гнездечките парови.

Алтернативна метода би била, мониторинг на фамилии (втора половина на Јуни) односно, откако младите ќе се испилат тие се движат заедно со женката во вид на една фамилија. Реализацијата на набљудувањето според оваа метода е многу потешко, од причини што фамилиите се распрскуваат на различни локалитети и многу е потешко да се забележат, особено кога се во зоната на трската, како и фактот што не може да се утврди точниот број на парови кои гнезде на територијата на НПГ.

Ноќната ластовица (Caprimulgus europaeus)

Ноќната ластовица е вид заштитен со меѓународни правни инструменти (Бернската Конвенција – Прилог II – на Советот на Европа и Директивата за птици – Прилог I - на Европската Унија). Тоа е широко распространет вид чија популација и дистрибуција драстично се намалува.

Во 2012 година по прв пат се спроведе теренско мерење на популацијата на ноќната ластовица. Во целост беше почитувана методологијата дадена во СОП бр. 18. Беа воспоставени два трансекти (пробни површини) и тоа: трансект 1 – куќа Шарбојца - Локва Шарбојца - Симонческа Локва - Џамивче - Црвена Локва – Дофа и трансект 2 – раскрсница кон Поник - Поглед - село Велестово.

Лилјаци (Chiroptera)

Мониторингот на лилјаци ќе се спроведува според методата на трансекти со возило во движење (Прот. бр. 19БД). Мониторингот на популациите на лилјаци генерално се спроведува на два основни начини: (1) Трансекти со детектор за лилјаци во потрага по храна: овие може да се трансекти за пешачење или трансекти за возила во движење; и (2) Набљудувања на места за

одмор на лилјаци: ова може да биде мониторинг на мајчински колонии или други летни одморалишта, на места за хибернација и места за парење.

Мониторингот по трансекти со возило во движење во најмала рака обезбедуваат податоци за дистрибуција на вообичаените видови лилјаци со висок квалитет и ќе овозможи промени во дистрибуцијата на вообичаените видови со висок степен на чувствителност. Исто така, со спроведување на годишен мониторинг ќе овозможат статистички робусни заклучоци за трендот на популацијата на вообичаените видови лилјаци по должината на патиштата-трансектите.

Годишниот мониторинг по трансекти со возило во движење треба да се одликуваат со голема прецизност во текот на годините и да се контролираат следните фактори: (1) почеток на мерењето; (2) датум на мерењето; (3) рута на движење; (4) типови на живеалишта по должината на трансектор – рутата; (5) користење на идентична опрема за еколокација. Треба да се забележи дека патиштата се препознатливи елементи во пределот кои лесно се идентификуваат на мапа.

Мониторинг по трансекти со возило во движење главно е ограничен на видови кои користат отворени простори или простори по должината на (шумски) рабови, како што се *Pipistrellus spp.*, *Nyctalus spp.*, *Eptesicus spp.* и *Vespertilio murinus*. Ова се должи на фактот што овие видови користат гласни ултразвуци кои се хранат на отворен простор по должината на патиштата. *Miniopterus schreibersii* исто така може да биде погоден иако лови во затворени простори или пак високо во воздух, може да се забележи и во близина на улични светла, иако не во случаите кога е симпатричен со *Pipistrellus pygmaeus*. Според досегашните податоци, на територијата на Национален парк Галичица присутни се *Pipistrellus kuhlii*, *Pipistrellus pipistrellus*, *Pipistrellus pygmaeus*, *Nyctalus leisleri* и *Eptesicus serotinus*. *Pipistrellus nathusii*, *Nyctalus noctula* и *Vespertilio murinus* се регистрирани само во грчкиот дел од Преспа.

Времето на мониторинг идеално треба да коинцидира со периодот пред донесување млади (април до мај, во зависност од географската широчина) како би се избегнало броење на млади кои пролетале. Времето на мониторинг не мора да се поклопува со периодот на најголема активност. Датумот, почетното време и почетната точка на мерењето треба да се идентични низ текот на годините, а мерењето се врши при слични еколошки услови.

Во текот на мерењето се вози секоја рута при што на секој од трансектите се вози со брзина не поголема од 25 km/h. За да се зголеми прецизноста на мерењето може да се вози по поголем број трансекти, доколку ресурсите го дозволуваат тоа. Сепак, со оглед на тоа што се работи за долгорочен мониторинг, трошоците треба да се сведат на минимум.

При дизајнирање на протоколот треба да се избере кружна рута во секој од 30 километарски блокови, со должина од околу 100 km по која ќе може да се извози за време од 4 часа. Рутата може да се подели во трансекти, секој со должина од 1,6 km, а растојанието меѓу нив да изнесува 3,2 km. Секој од трансектите се дефинира како независна единица за мерење. Според тоа, во секоја од рутите има по 20 независни трансекти со што се обезбедува голем број на податоци за неколку ноќи. Со ваквиот распоред на трансектите во рутата речиси се избегнува двојно броење на една иста единка на повеќе трансекти. Доколку се додадат точки на кои ќе се застанува, на пример покрај водотеци или канали, со оваа метода може дополнително да се регистрираат и *Myotis cappacini*, *Myotis daubentonii* и *Myotis dasycneme*. Со оглед на тоа што брзината на движење влијае врз фреквенцијата поради Дуплеровиот ефект, треба да се има предвид дека таа може да

влијае на идентификацијата на видови. Оттука, брзината на движење треба да е постојана и да не е поголема од 25 km/h.

Врз основа на овие параметри, во 2019 година ќе се спроведат првични мерења чија цел ќе биде избор на соодветни рути со кои ќе се покријат што е можно поголем број типови живеалишта во паркот. Со оглед на тоа што оваа метода не е применувана во поширокиот регион, неопходно ќе биде да се направат повеќе пробни мерења за да се определат оптималните параметри (време, датум и метеоролошки услови). Првични анализи за оваа метода, изборот на рути и типовите на живеалишта кои треба да се покријат ќе бидат дискутирани со надворешни експерти за лилјаци и еколокација.

Дива коза (Rupicapra rupicapra balcanica)

Дивокоза (*Rupicapra rupicapra balcanica*) — животно од семејството на шуплорогите. Должината на телото изнесува 130 см, височината 70-80 см, а тежината 30-50 килограми. Снагата е снажна, јака, со здрави нозе, прилагодени за одење по карпи и стрмнини. Крзното зимно време има кафеаво-црна боја, долго и густо, а летно време е кусо со жолто-’рѓава боја и темна црта на грбот.

Дивокозата се среќава во планините на Западна, Јужна и Источна Европа, Мала Азија и Кавказ. Поради географската изолираност на популациите во науката се поделени на 2 вида со 10 подвида. Во Република Македонија живее Балканската дивокозата (*Rupicapra rupicapra balcanica*) на планините од западниот дел од државата - Кораб, Шар Планина, Баба Планина, Јакупица, Дешат, Галичица, Бистра, Јабланица. Овој вид е исто така распространет и во Албанија, Босна и Херцеговина, Бугарија, Хрватска, северна Грција, Србија, Црна Гора, и Словенија.

Бидејќи мониторингот на овој вид се спроведува за прв пат на Галичица, предвидено е подготовка на методологија и стандардни оперативни процедури со ревизијата на мониторинг програмата за 2019 година.

Инцидентно забележување

Покрај извршувањето на мониторингот на селектирани видови растенија и животни за кои се изработени прецизни протоколи, секоја година Националниот парк Галичица собира и други информации од инцидентни забележувања кои се случуваат за време на остварување на други активности. Ваквите инцидентни информации се внесуваат во посебно изработени обрасци за инцидентно забележување, и тоа: (1) значајни видови цицачи (Образец бр. 20); (2) значајни видови птици (Образец бр. 21); (3) значајни видови васкуларни растенија (Образец бр. 22); (4) значајни видови без’рбетници (Образец бр. 23); и (5) значајни видови водоземци и влечуги (Образец бр. 24).

Цензус на зимски птици

Оваа активност ја реализира Македонското еколошко друштво. ЈУНПГ учествува во активноста на броење на птиците во Охридското и Преспанското Езеро во деловите кои се граничат со НПГ. Податоците кои се добиваат од зимскиот цензус се значајни за пратењето на

популациите на водните птици. Покрај тоа, спроведувањето на оваа активност е значајно и за одржување на повисоко ниво на соработка со невладините организации.

Уредување на арборетум и мала ботаничка градина

Уредувањето на арборетум и мала ботаничка градина е *ex situ* заштита на биолошката разновидност и претставува дополнителна активност која ЈНПГ ќе ја имплементира во текот на 2019 година. Имено, преку оформување на арборетум на површина од околу 2 ха во кој ќе бидат вклучени повеќе од 176 автохтони видови на дрвја и грмушки, како и ретки и ендемични растенија. Главната цел на оформувањето на арборетумот е да го промовира и подобри знаењето за богатството на флората од Национален парк Галичица.

Придобивките од оформувањето на арборетумот ќе бидат манифестирани преку воспоставување и имплементација на нов пристап во практичното образование изразено преку подигнување на јавната свест во врска со клучните природни вредности на Паркот. Арборетумот ќе има мултифункционална димензија, вклучувајќи научно-образовен, репрезентативен, туристички, социо-економски, еколошки атрибути, но и ќе го претставува националното и регионалното богатство на флората.

Оформувањето на арборетумот ќе претставува прв обид на национално ниво да се стави во функција таков вид на објект кој би бил отворен за посетителите.

Идејата за оформување на арборетумот има две појдовни гледишта. Имено, повеќето од видовите кои би биле вклучени во арборетумот се наоѓаат на изолирани места во Паркот, главно во зоната за строга заштита. Имајќи го ова во предвид, евидентно е дека влезот на посетителите на тие места е забранет, но исто така и отежнат поради непристапниот терен. Тоа од друга страна резултира со неинформираност на јавноста за флористичките богатства на Паркот, но исто така остава можност за неконтролирана посета на ваквите локации од страна на ентузијаста што може да резултира со негативни последици по биолошката разновидност на зоните за строга заштита, но и за Паркот во целина. Следствено, преку оформувањето на арборетумот значителен дел од видовите ќе бидат достапни за јавноста со што ќе се зголеми јавната свест и познавање, но исто така и ќе ја намали опасноста од несакани посети на строго заштитената зона.

Исто така, оформувањето на арборетумот ќе овозможи и преминување на директното користење во „меко“ и одржливо искористување на природните ресурси со кои располага Паркот, главно преку промоција и развој на одржливиот туризам и рекреација што претставува решение за подобрувањето на заштитата на природата и ресурсите. На овој начин ќе бидат генерирани средства со кои ќе се одржува оперативното работење на Паркот, но исто така ќе се оправда и причината поради која истиот беше формиран, а тоа е заштита на природата.

Според спроведеното истражување, одржливоста на арборетумот ќе биде достигната преку активности кои ќе генерираат приходи, но исто така и преку активности кои ја осигураат институционалната одржливост. Имено, од активностите кои генерираат приходи, а ќе допринесат за достигнување на одржливост на оваа активност се наплаќање влезници и продажба на семиња и расади од автохтоните видови, додека пак фактот што ЈУНПГ е задолжена институција за раководење на заштитеното подрачје допринесува до институционална одржливост на оваа активност.

Реинтродукција на европски елен

Високопланинските пасишта (тревни екосистеми) на Националниот парк Галичица имаат значителна естетска вредност со висок степен на биолошка разновидност и истите се оформени со меѓусебно влијание на локалната популација и природата низ вековите наназад преку пракса на напасување на различен вид стока.

Во текот на последните милениуми пасиштата најчесто се управувани за пасење на домашни животни или за балирање на сено. Ова е причината зошто овие екосистеми често се "полуприродни". Овој факт не подразбира дека пасиштата како екосистем е вештачки. Тоа значи дека големите цицачи-пасачи се составен дел на овој екосистем, било да е тоа дивеч или домашни животни.

Општо земено, биодиверзитетот на пасиштата во националниот парк Галичица е загрозен од напуштањето на праксите за пасење. Во недостаток на пасење, планинските пасишта се обраснати со висока трева што се суши кон крајот на летната сезона, што е многу голем потенцијален ризик од пожари. Неодамна тоа се случи во Националниот парк Галичица, кога огромни површини од високи тревни површини во високиот планински појас се целосно изгорени, предизвикувајќи значителни оштетувања на флората и фауната. Со климатските промени, сувите пасишта стануваат значително зголемен ризик. Напротив, ако пасиштата би се паселе (активео управување), тогаш истите се помалку изложени на пожари.

Од друга страна, најбогатите мешавини на цветни растенија, со најголема разновидност на растителни и животински видови, се наоѓаат на отворени пасишта (високопланински пасишта на Галичица) кои се пасени од дивеч и / или раси кои ги задржуваат природните шеми на однесување на пасиштата .

Примарната цел за управување на ЈУНПГ треба да се фокусира на заштитата на природните и полуприродни екосистеми и на одржливо користење на природните ресурси. Главната цел на оваа активност е да придонесе кон запирање на загубата на биодиверзитетот на високопланинските пасишта во НПГ.

Основањето на репродуктивниот центар во рамките на границите на Националниот парк Галичица предвидува изградба на заграден простор со површина од 102 ха, со дополнителна ограда за: центар за спасување и рехабилитација на повредени и конфискувани животни, како и адаптивна (карантинска) област.

Зафатот предвидува да се подобри заштитата и управувањето со високопланинските пасишта како екосистеми. Оптималниот статус на популацијата на големите цицачи, вклучувајќи го и популацијата на европски елен како составен дел од тревните екосистеми, ќе ги подобри практиките на управување со ваквите екосистеми и ќе ја намали опасноста од отворени пожари. Покрај тоа, ќе го заштити традиционалната пејзажна вредност на паркот и богатството на биодиверзитетот на пасиштата.

Според спроведеното истражување, одржливоста на репродуктивниот центар ќе биде достигната преку активности кои ќе генерираат приходи, но исто така и преку активности кои ја осигуруваат институционалната одржливост. Имено, од активностите кои генерираат приходи а ќе

допринесат за достигнување на одржливост на оваа активност се наплаќање влезници и продажба на единки на други заштитени подрачја, и приходи од спасувачкиот и рехабилитационен центар, додека пак фактот што ЈУНПГ е задолжена институција за раководење на заштитеното подрачје допринесува до институционална одржливост на оваа активност.

Контрола и спречување на бесправни дејствија

Активностите од областа на контрола и спречување на бесправни дејствија ќе бидат спроведени континуирано во текот на 2019 година. Овие активности ќе бидат спроведени од страна на чуварите на паркот но и од страна на другите вработени (шумарските техничари – одговорни на реон) кои спроведуваат теренски активности без разлика на тоа на која програма работат. Распоредот на теренските активности ќе се подготвува неделно и ќе вклучува: локалитетите кои ќе бидат посетени од чуварите на паркот, што ќе биде контролирано (бесправна сеча, криволов, бесправна експлатација ...), кој ќе ја врши контролата и периодот во кој ќе биде спроведена контролата.

За извршената контрола чуварите на паркот ќе пополнуваат дневник. Во случај кога при контролата бидат утврдени бесправни активности чуварот на паркот ќе пополни Записник за констатација кој ќе го достави до соработникот за чуварска служба и раководителот на одделението за одржливо користење на природните ресурси. Раководителот на одделението подготвува извештај за констатација кој го доставува на понатамошно постапување до раководителот на одделението за општи и административни работи.

Програма за одржлив туризам и еколошка едукација

Ревитализација на системот на патеки на Галичица

Националниот парк Галичица е дел од најпосетената туристичка дестинација во Република Македонија. Поседува исклучителни природни вредности (биолошки и пределски диверзитет, геолошки и хидролошки појави и исклучителна природна убавина) кои дестинацијата ја прават најатрактивна во државата. Во последните неколку години, се забележува значајна промена во поглед на барањата на посетителите. Секоја година се забележува тренд на зголемување на бројот на посетители кои уживаат во активности на отворено. Во моментов, Паркот располага со недоволна и несоодветна инфраструктура за ваков тип на активности.

Врз основа на информациите добиени од посетителите во изминатиот период, познато е дека туристите се заинтересирани за подобрување на инфраструктурата поврзана со патеките како и информации поврзани со клучните природни вредности на Паркот.

Подобрувањето на инфраструктурата за посетители преку ревитализација на планинарските патеки се предуслов за зголемување на атрактивноста на подрачјето.

Според спроведените истражувања во рамки на различни проектни активности наведено е дека во регионот постои недостаток од производи и атракции кои се соодветно насочени кон зголемување на понудата за активности на отворено. Имено, еден од главните недостатоци во поглед на производите и атракциите и немањето на соодветна понуда за активности на отворено, вклучувајќи ги тука пешачењето, планинскиот велосипедизам, планинарењето и слично. До сега, евидентно е дека ваквите активности се посакувани од страна на организираните посетители и/или индивидуалните туристи, но честопати квалитетот на понудата не соодветствува со нивните очекувања, па ниту пак со реалните околности и услови кои Националниот парк може да ги понуди. Како главна причина за ова може да се наведат немањето на соодветна инфраструктура од патеки.

Треба да се истакне дека вкупната должина на пешачките патеки низ Паркот се околу 202,6 км. Секако не сите од нив се подеднакво посетени и атрактивни за туристите. Преку истражување на мислењето од минатото, би се пристапило кон дефинирање на патеките кои се најатрактивни и секако на оние што се најмалку посетени. Врз основа на овие информации ќе се пристапи кон ревитализација на истите се со цел патеките да останат како атрактивна понуда на паркот. Исто така, треба да се истакне дека патеките се внимателно дизајнирани и истите ги водат туристите подалеку од жариштата на флора и фауна и на тој начин се врши индиректна заштита на биодиверзитетот на Националниот парк.

Сегашниот Систем на патеки низ Паркот овозможува посета на локалитети кои изобилуваат со природни, културни и историски вредности.

Изработката на патеките е соодветна на нормите и стандардите за патеки за соодветните целни групи и намени, планинари, туристи, за едукација и слично.

Системот го сочинуваат следните пешачки патеки:

- **Кратки патеки (двонасочни):** Велгошти – Руса Среда – Богородица; Велестово – Велестовски корита; Рача – Благоец; Свети Стефан – Шипокно; Долно Коњско – манастир Свети Стефан; Коњско – Света Петка; Елшани – Свети Марија; Пештани – црква Свети Ѓорѓи; Трпејца – Чоколско; Љубаништа – Коше – Свети Никола; Стење – Пресвета Богородица (Пречиста); Коњско – Свети Илија; Туристички комплекс Отешево – с. Отешево; Лескоец – Извор; Планинска куќа Шарбојца (Асан Ѓура) – Симонческа Локва – Пештера – Самотска Дупка; Баба – Магаро; Баба – Лако Сигној.
- **Еднодневни пешачки патеки:** Велгошти – Свети Никола – Љубанска нива – бачилото – Летница – Лом – Рамне – Центар за посетители Охрид; Центар за посетители Охрид – Рамне – Поник – Крстец – Горни Студинец – Велестово – Центар за посетители Охрид; Центар за посетители Охрид – Велестово – Килаец – Стара рача – Мачука – Коњско – Свети Стефан; Свети Стефан – Коњско – Синев дол – Шумјак – Елшани – Орелци – Извор Глајшо – Свети Спас – Добра – Пештани; Трпејца – Мал Осој – Дервен – Рампа – Ушине – Љубаништа; Стење – Коњско – Стење; Туристички комплекс Отешево – с. Отешево – Отешевски дол – Шурленци – Сир Хан; Центар за посетители Царина – Лескоец – Стење; Планинска куќа Шарбојца (Асан Ѓура) – Гога – Гумно – Дупкана – Џамивче - Планинска куќа Шарбојца.
- **Магистрални дводневни пешачки патеки:** Центар за посетители Охрид – Рамне – Поник – Крстец – Планинска куќа Шарбојца (Асан Ѓура) – Шаргуле – Ломје – с. Отешево – Туристички комплекс Отешево; Центар за посетители Охрид – Рамне – Поник – Крстец – Планинска куќа Шарбојца (Асан Ѓура) – Бојазон – Ветро Гумно - `Рблок – Орелци – Извор Глајшо – Свети Спас – Врв Кодар – Белко Нива – Трпејца; По патеките на светите Климент и Наум Охридски: Охрид – Рача – Шипокно – Коњско – Елшани – Пештани – Градиште – Трпејца – Љубаништа – Свети Наум.

Покрај пешачките, во системот влегуваат и патеки за планински велосипедизам и патеки за моторни возила (мотоцикли и теренски возила).

Системот на патеки на НП Галичица се состои од 38 секвенци со вкупна должина од околу 200 км. Согласно теренските услови патеките се поделени на четири категории:

- Полесни и пократки секвенци кои бараат помал физички напор (Н)
- Пешачки секвенци по планински гребени на 1600 м надморска височина (G)
- Потешки и подолги пешачки секвенци со поголема денивелација кои бараат поголем физички напор (Т)
- Велосипедски секвенци (МТВ)

Покрај овие четири категории Системот на патеки вклучуваат:

- Патека на франкофонијата
- Патека за еколошка едукација
- Рекреативно-пешачка патека Трпејца-Чоколско

По должината на патеките се поставени вкупно 31 информативни табли на кои се поставени информации и детали за секоја од секвенците на системот. Исто така долж патеките има поставено вкупно 200 патокази со податоци за крајната дестинација (времетраење, должина и сл.).

Табела 1: Структура на Системот на патеки на НП Галичица

Категорија на патеки	Должина (км)
Полесни и пократки секвенци кои бараат помал физички напор (Н)	52,7
Пешачки секвенци по планински гребени на 1600 м надморска височина (G)	30,5
Потешки и подолги пешачки секвенци со поголема денивелација кои бараат поголем физички напор (Т)	59,8
Велосипедски секвенци (МТВ)	59,6

Но, поради временскиот период одкако патеките беа ставени во функција, вандализам, временски услови и недостиг на финансиски средства за нивно одржување, значителен дел од патеките денес се нефункционални, па дури и небезбедни. Ваквата состојба негативно се одразува врз туристичката понуда на паркот и регионот и затоа е планирана нивна ревитализација. Предложената активност ќе помогне за премостување на проблемите преку планско и долгорочно подобрување на генералната ситуација во Националниот парк. Имено, со имплементацијата на предложените активности ќе се развијат услови за подобрување и проширување на понудата преку соодветни туристички пакети за активности на отворено, кои согласно пазарните истражувања се посакувани од страна на туристите, но во моментот регионот не е во состојба да ги понуди. Со други зборови, целта е зголемување на туристичката понуда на регионот преку имплементација на активности од областа на ревитализација и обновување на веќе руинирани планинарски патеки, како и градење на капацитети и промоција.

Подактивностите кои ќе бидат спроведени во рамките на оваа активност, вклучуваат:

- Ревитализација и соодветно обележување на пешачки патеки на Галичица во вкупна должина од 202,6 км.
- Градење на капацитети преку организација на обуки за планинарски водичи и нивно лиценцирање, како организација на обуки наменети за вршители на дејност, туристички агенции, водичи и работници за важноста и можностите од воведување на алтернативни активности на отворено во своите понуди за организирани или индивидуални туристи.
- Развој и имплементација на промотивни активности за зголемување на бројот на посетители кои би се вклучиле во ваков вид активности.

За ревитализација на постојната инфраструктура на патеки низ Националниот парк ќе бидат потребни набавка и соодветно вградување на различни видови елементи, како на пример носачи на патокази, патокази итн. Табелата подолу ги претставува елементите потребни за целосна рехабилитација на патеките низ Националниот парк со соодветните количини.

Табела 2: Потребни елементи и количини за ревитализација на патеките во НП Галичица

Елемент	Количина
Носачи на патокази	112 парчиња
Патокази	223 парчиња
Табли за локација	112 парчиња
Столб маркери	200 парчиња

Информативни табли	32 парчиња
Информативно едукативни табли	12 парчиња
Информативни табли за населени места	18 парчиња
Информативни табли за влез	3 парчиња
ПВЦ маркери	3000 парчиња
Боја маркери	5000 парчиња

Ревитализацијата на пешачките патеки ќе допринесе до полесен трансфер на оперативната работа на паркот и оддржливо користење на природните ресурси. Исто така, преку оваа активност е планирана промена на структурата на приходите при што ќе се зголемат приходите од туристички активности за сметка на намалувањето на приходите од сеча на дрва.

Туристичките атрибути на националниот парк ќе бидат искористени за подобрување на состојбата на паркот, но ќе допринесат позитивно и за локалната заедница преку економски, социо-економски и бенефити за животната средина.

Имено, развојот и одржувањето на пешачките и планинарски патеки директно или индиректно ќе влијаат врз диверсификацијата на економската основа бидејќи со зголемување на потрошувачката на туристите ќе се влијае врз создавањето на нови работни места и зголемување на вработеноста. Исто така, оваа активност ќе допринесе за создавање на услови за вработување на стручен и помалку стручен кадар без разлика на возраст, како и ќе допринесе до зголемување на мотивацијата за нови бизниси, како на пример туристички оператори кои се во тесна корелација со други индустриски гранки како на пример градежништвото, транспорт и сл. На крај, преку зголемувањето на ваквиот вид на понуда и зголемените приходи од туристички активности ќе се стимулира и зголемен комерцијален и развој на регионот преку зголемувањето на даночните приливи на локално и централно ниво. Оваа активност ќе има и позитивни ефекти врз социо-економските параметри преку подобрувањето на стандардот на живеење на локалната заедница преку стимулација на инвестиции во транспорт, рекреативна инфраструктура, забава и туризам и други услуги кои се корисни и за локалното население и за туристите. На крај, подобрувањето на состојбата на пешачките патеки ќе резултира и со подобрување на познавањата за природните богатства на националниот парк преку ефективни информации за услугите за посетителите, организирани тури и слично преку кои покрај туристите ќе бидат информирани и едуцирани и локалните жители. Ваквите активности ќе допринесат и до подобрување на козервацијата, зачувувањето и рествацијата на природни и културни ресурси преку генерирањето приходи и значењето за локалната економија.

Нова веб страница на НП Галичица

Содржината на новата веб страница на НП Галичица ќе биде достапна и употреблива за широк дијапазон на корисници. Целта на веб-страницата е да ги инспирира луѓето да го посетат Националниот парк Галичица и да ја пренесат вредноста на заштитата на природата и заштитените природни вредности. Веб-страницата е наменета за сите посетители и истата ќе понуди содржини на четири јазици, и тоа: македонски, албански, англиски и холандски.

Структурата на веб-страницата е планирана да биде едноставна, но со мноштво корисни информации за посетителите, јавните и другите партнери, со што се постигнуваат горенаведените цели.

Содржината на веб страната ќе биде организирана во неколку делови (сегменти), кои понатаму се поделени на подделови (подсегменти) со што се остава простор за внесување на сите потребни информации за задоволување на горенаведените цели на потребата од нова веб страница на НП Галичица. Содржината на веб страницата е следната:

1. За Галичица

Овој дел од веб страницата ќе биде поделен на шест подделови, т.е. дел за генерални (општи) информации, внатрешна организација, документи, јавни набавки, финансиски информации и контакти.

- Подсегментот Генерални (општи) информации ќе содржи информации за Националниот парк, вклучувајќи датум на прогласување, големина, интересни факти, други информации, новости и статуси, интересни аспекти на флората, фауната и животната средина.
- Подсегментот Внатрешната организација ќе обезбеди графичко претставување на внатрешната управувачка структура со соодветните одделенија и нивните меѓусебни врски.
- Подсегментот Документи ќе обезбеди доволно дигитален простор за поставување на документи како што се статутот, плановите за управување итн.
- Подсегментот за јавни набавки ќе обезбеди доволно дигитален простор за поставување на вести поврзани со јавните набавки.
- Подсегментот за Финансиски информации ќе ги содржи финансиските извештаи за последните три години и дополнителни финансиски документи.
- Подсегментот за Контакти ќе ги содржи информациите за контакт на сите оддели на институцијата (телефон и е-пошта), имињата на персоналот и нивните позиции во НП Галичица.

2. Планирајте ја вашата посета

Овој дел од веб страницата ќе содржи информации кои ќе бидат корисни за посетителите кои планираат да го посетат Паркот за прв пат, како и за постојаните посетители. Информациите кои ќе бидат поместени во овој дел ќе им помогнат на посетителите да ги имаат генералните информации на дофат, како и ќе овозможи помош и идеи за активности и интересни излетнички и други места кои можат да ги посетат во рамките на Паркот. Овој дел ќе биде поделен на следните подсегменти:

- Како да стигнете до нас - ги покажува патиштата кои посетителите би можеле да ги изберат да дојдат во Галичица, т.е. преку Скопје, преку Битола и преку Преспа / Албанија.
- Работно време - вклучува временски распоред за работа по сезона, вклучувајќи ги и влезните точки на Националниот парк и Инфо центрите.
- Правила на однесување - вклучува информации за општите правила кои посетителите се препорачува да ги следат додека се во Националниот парк.
- Арборетум
- Европски репро центар за елени
- Ценовник - ги вклучува цените за влезници за поединци, моторни возила, за параглајдерство, велосипедизам итн.
- Активности:
  - Пешачење: дел од веб-страницата ќе содржи интерактивна мапа на сите пешачки патеки кои се наоѓаат во Националниот парк Галичица.

Патеките се веќе воспоставени и користени, иако некои од нив се во лоши услови и ќе бидат обновени. Тие ќе бидат прикажани со основни информации за тежината, должината итн. Овој подсегмент ќе ја покрие целата должина на патеките.

- Параглајдерство: дел од веб-страницата ќе содржи мапа на сите точки што се користат за параглајдерство во Националниот парк Галичица. Точките се веќе воспоставени и користени. Точките ќе бидат прикажани со основни информации за тежина, должина и други основни информации корисни за корисниците итн.
- Велосипедизам: дел од веб-страницата ќе содржи интерактивна мапа на сите велосипедски патеки кои функционираат во Националниот парк Галичица. Патеките се веќе воспоставени и користени, иако некои од нив се во лоши услови и ќе бидат обновени. Патеките ќе бидат прикажани со основни информации за тежината, должината итн. Подсегментот ќе ја покрие целата должина на патеките.
- Излетнички места: ќе вклучува информации за најпознатите места за посета и посета кои се наоѓаат во Националниот парк Галичица.
- Сместување: веб-страницата ќе има дел кој обезбедува основни информации за сите сместувачки капацитети во регионот на Националниот парк, вклучувајќи приватни апартаменти, хотели и други видови сместување. Компонента за сместување ќе вклучува информации како што се контактни податоци, многу краток опис на сместувачкиот капацитет итн., Информациите ќе се развиваат во соработка со компании / поединци кои работат со различни видови сместувачки услуги и би биле подготвени и способни да соработуваат во подготовката на овој сегмент. Сегментот треба да има опција за редовно одржување (ажурирање) на информациите.

3. Природно и културно наследство

Овој дел ќе ги содржи информациите во наративна и сликовита форма за природното и културното наследство кое е познато на територијата на Национален парк Галичица. Овој дел ќе биде поделен на два подсегменти, кои подоцна ќе бидат поделени на други подделви, соодветно.

- Делот за природно наследство ќе ги содржи подсегментите за наративно објаснување и информации за флората, фауната, хидрологијата, геологијата, шумите, пештерите и островот во Преспанско езеро.
- Делот за културно наследство ќе ги содржи подсегментите за комплексот Св. Наум, Заливот на коските, старата Христијанска базилика, црквите во преспанскиот регион итн.

4. Научно истражување

Делот за Научно истражување ќе биде поделен на три подсегменти, вклучувајќи: историски преглед, проекти и мониторинг.

- Подсегментот за Историски преглед ќе ги содржи информациите за научното истражување во минатото спроведено за сите аспекти на природните вредности на Националниот парк. Ова ќе вклучува основни пресвртници во научното истражување во минатото спроведено од научници кои ги поставуваат вредностите на националниот парк дури и денес.
- Подсегментот Проекти ќе содржи кратки информации за веќе имплементирани проекти во минатото, како и за проекти кои се во процес на

имплементирање. За секој од овие проекти ќе бидат прикажани кратки информации вклучувајќи го времетраењето, буџетот, финансиерот, главната и специфичните цели и резултатите.

- Подсегментот Мониторинг ќе ги содржи информациите за спроведените мониторинзи на одредени видови и живеалишта, методологијата на мониторинг како и Годишниот извештај за спроведениот мониторинг за претходната година.
5. Online продавница: ценовници за влезници, параглајдерство и други сродни услуги. Оваа компонента ќе содржи опција за онлајн купување, која ќе обезбеди попуст за влезниците поради еколошката практика на купување.
  6. Мултимедија: Мултимедијалниот дел треба да содржи подсегменти за фотографии, видеа, брошури и линкови за преземање на апликацијата Mobile за iTunes и Android.

Веб-страницата ќе содржи линкови до Facebook и Instagram профили, кои ќе бидат видливи во горниот дел на скелетот на веб-страницата. Покрај тоа, во горниот дел ќе има листа на содржината на сите четири јазици што беа наведени погоре. Во горниот агол ќе има опција за пребарување предвидена за пребарување преку содржината на веб-страницата, како и делот Најчесто поставувани прашања, со најважните прашања и одговори. Овие содржини секогаш треба да бидат присутни без оглед на локацијата на корисникот или содржината на која тој / таа ги чита.

Потребата од спроведување на оваа активност се гледа преку фактот дека постоечката веб страна на Паркот е старомодна и со недоволно организирана структура на информациите. Исто така треба да се истакне дека дел од содржините предвидени во оваа активност се законска обврска на институциите во Македонија (на пример финансиско известување, јавни набавки и слично). Од друга страна пак, технолошкиот развој и времето во кое живееме не дозволува застарени и неефикасни начини на комуникација со посетителите и партнерите. Следствено, имајќи ги во предвид овие карактеристики, како и трендот во регионот, но и фактот дека ЈУНПГ се стреми кон сериозни активности за заштита на природата преку промена на структурата на приходите, подобрувањето на веб страницата е еден, многу важен чекор во долгорочниот процес на реструктурирање и реорганизација на оперативното работење.

Мобилна апликација за НП Галичица “Galicica at a Glance” („Галичица на дланка“)

Во рамките на активностите предвидени за 2019 година е и изработка на мобилна апликација за посетителите на Националниот парк Галичица. Мобилната апликација која ќе биде развиена ќе вклучува информации за посетителите за оваа прекрасна дестинација во врска со широкиот спектар на природни атракции, излетнички места и знаменитости, ресторани и кафетерии на територијата на Националниот парк, како и предлози за активности на отворено и други видови на слободни активности. Мобилната апликација исто така ќе содржи информации и мапи на пешачки патеки со вкупна должина од 202,6 километри во Националниот парк.

Мобилната апликација е планирана да им послужи на што поголем број посетители, па затоа истата ќе биде подготвена на четири јазици, и тоа: македонски, албански, англиски и холандски.

Мобилната апликација ќе биде развиена за Android и iTunes платформите со што ќе се зголеми бројот на корисници и ќе се овозможи пристап за поширока структура на корисници. Тоа значи дека со помош на симнување на апликацијата и нејзино инсталирање, корисниците ќе бидат во можност да ја користат преку своите паметни телефони, паметни часовници и таблети итн.

За време на подготовката на изгледот на мобилната апликација и нејзината содржина беа земено во предвид податоците добиени од терен за тоа кои информации и услуги им се најпотребни на посетителите на Паркот, а кои недостигаат во моментот, како и успешни и добри практики од други национални паркови во регионот и пошироко, човечките ресурси во ЈУНПГ, финансиските средства и пазарно истражување за можностите за развој на ваква корисна алатка за Паркот и неговите посетители. Следствено, главните технички и содржински карактеристики на мобилната апликација „Галичица на дланка“ ќе ги содржат следните компоненти: амплифицирана реалност и турнеа, сместувачки капацитети, пешачки и планинарски патеки, направете го вашето летување активно и интересно, мапи, инфо-кутија, фото галерија, опции за споделување, е-разгледници, онлајн продавница, пребарување и идентификација на видовите.

Содржината на мобилната апликација е следната:

- **Амплифицирана реалност и турнеа:** мобилната апликација на едноставен, интересен и забавен начин ќе обезбеди преглед на атракциите што се наоѓаат во близина на корисникот. Всушност, мобилната апликација и нејзините содржини, има за цел да обезбеди информации за сите атракции кои се наоѓаат во одредена насока, заедно со некои основни информации за важноста и карактеристиките на локацијата, како и растојанието до одредено место, само со поместување-насочување на уредот кон одредена насока. Другиот дел од оваа компонента ќе вклучува Виртуелна турнеја на Националниот парк (најважните места) во 3D формат.
- **Сместувачки капацитети:** мобилната апликација ќе има дел кој обезбедува основни информации за сите сместувачки капацитети во регионот на Националниот парк, вклучувајќи приватни апартаменти, хотели и други видови сместување. Компонента за сместување ќе вклучува информации како што се контактни податоци, многу краток опис на сместувачкиот капацитет итн., Информации кои ќе се развиваат во соработка со компании / поединци кои работат со различни видови сместувачки услуги и би биле подготвени и способни да соработуваат во подготовката на овој сегмент. Сегментот ќе има опција за редовно одржување (ажурирање) на информациите.
- **Пешачки и планинарски патеки:** дел од мобилната апликација ќе содржи интерактивна мапа на сите пешачки и планинарски патеки во Националниот парк Галичица. Патеците се веќе воспоставени и користени, иако некои од нив се во лоши услови и ќе бидат обновени. Истите ќе бидат прикажани со основни информации за тежината, должината итн. и ќе има можност за ГПС следење на пешачењето во апликацијата. Овој сегмент ќе ја покрие целата должина на патеките. Во прилог на оваа функција, компонентата ќе има дел со фотографии од знаците за насочување на патеките, што ќе им овозможи на посетителите да можат да ја следат посакуваната насока, дури и во ситуација кога вистинскиот физички знак ќе биде оштетен или уништени поради некоја причина.
- **Направете го вашето летување активно и интересно:** мобилната апликација ќе обезбедува листа на разни активности кои се достапни на територијата на Националниот парк, вклучувајќи турнеја, едукативни и рекреативни патеки, пешачење, велосипедизам и

сл. Преку употребата на апликацијата корисникот лесно ќе ги пронајде сите информации за барањата на патеката, насока, локации во близина, настани итн. Оваа компонента е, всушност, вид на компонента ВЕСТИ, која ќе се ажурира редовно.

- **Мапи:** овој дел од мобилната апликација ќе ги прикажи сите локации на мапа. Со кликување на мапата се отвора скокачки прозорец со информации за името на локацијата и растојанието и можноста за прегледување на сите податоци на избраната локација. Оваа компонента ќе се развие врз основа на информациите од четирите сегменти кои беа разработени погоре и всушност тоа ќе биде конгломерат на географските локации и мапирање на елементите содржани во изминатите четири сегменти.
- **Инфо-кутија:** компонента на мобилната апликација која ќе содржи општи информации за градот Охрид, временските услови, валутниот конвертор, важни телефонски броеви во случај на итност, информации за работното време на Националниот парк, општи информации за националниот парк и влезни точки на Националниот парк кои ќе бидат јасно наведени во овој дел. Оваа компонента треба да содржи опција за офлајн комуникација со чуварите на паркот во случај на вонредна состојба.
- **Фото галерија:** Овој дел од мобилната апликација ќе овозможи преглед на прекрасни фотографии на националниот парк и неговата околина.
- **Опции за споделување:** овој дел од мобилната апликација ќе овозможи опција за споделување на фотографии, најава (check in), Etojis итн. на Фејсбук, Инстаграм и Твитер.
- **Е-разгледници:** дел од апликацијата која ќе содржи разгледници со најдобрите видови и ќе можат да се споделуваат преку е-пошта.
- **Онлајн продавница:** ценовници за влезници, параглајдерство и други сродни услуги. Оваа компонента ќе содржи опција за онлајн купување, која ќе обезбеди попуст за влезниците поради еколошката практика на купување.
- **Пребарување:** Пребарувач кој ќе овозможи пребарување низ содржините на целата апликација.
- **Идентификација на видовите:** овој дел од мобилната апликација има за цел да овозможи предложени апликации развиени од други компании кои се користат за идентификација на видовите со едноставно фотографирање на засегнатите видови. Ваквите мобилни апликации кои ќе им се предложени на посетителите преку апликацијата ќе вклучуваат: iBirds, iNaturalist, Park Wildlife, My Nature Tree Guide, Seek (за цвеќиња), Butterflies Collection, итн.

Потребата од спроведување на оваа активност се гледа преку фактот дека во моментот НП Галичица не поседува ваква мобилна апликација која значително би им го олеснила престојот на посетителите, но исто така би инспирирала многумина да го посетат. Од друга страна пак, технолошкиот развој и времето во кое живееме не дозволува застарени и неефикасни начини на комуникација со посетителите и партнерите и приматот се повеќе се става на користењето на паметните телефони, часовници и таблети чија употреба се зголемува од ден на ден. Следствено, имајќи ги во предвид овие карактеристики, како и трендот во регионот, но и фактот дека ЈУНПГ се стреми кон сериозни активности за заштита на природата преку промена на структурата на приходите, развојот на мобилната апликација е уште еден, многу важен чекор во долгорочниот процес на реструктурирање и реорганизација на оперативното работење.

Истражувања и изработка на студии

Одделението за туризам и еколошка едукација во текот на 2019 година ќе реализира активности од областа на истражувањата и изработка на различни студии кои се потребни за правилно организирање на секојдневното оперативно работење на одделението во поглед на реализација на активности од областа на организирање на активности за еколошка едукација и туристички активности. Во таа смисла, во текот на следната година ќе бидат спроведени истражувања и подготовка на соодветни студии, и тоа: Студија за број и структура на посетителите, Студија за правата и обврските за регулирање на активностите за параглајдинг, Студија за организирање на настани и манифестации, Студија на законската можност за етаблирање на ЈПП или друг вид соработка за организација на наплата на влезници, Ревизија и анализа на Стратегијата за еколошка едукација.

Во текот на 2019 година ќе биде подготвена и студија за влијанието кое Националниот парк го има врз локалната економија, т.е. за тоа како активностите на ЈУНПГ се одразуваат врз локалната економија и туризмот во Охрид како целина. Оваа студија ќе вклучува и анализа на екосистемските услуги и можноста за нивна валоризација во иднина.

Студија за број и структура на посетители

Со оглед на фактот дека досегашната пракса на организирање на наплата на влезници и останатите активности не даваат целосна информација во поглед на бројот на посетителите и нивната структура, а со цел од таквите информации да се извлечат оперативните потреби и следствено да се постапува по нив, неопходна е изработка на студија или анализа на бројот и структурата на посетителите на НП Галичица. Имено, почнувајќи од следната година ќе се пристапи кон прибирање на ваквите информации при физичката наплата на влезници, но и преку статистиката која ќе ја овозможува новата веб страница и мобилната апликација. Но, за да може да се развијат соодветни еколошки едукативни обуки и да се развие соодветна понуда, во текот на почетокот на 2019 година ќе се изработи студијата со што подетални информации. Оваа студија понатаму ќе биде проширувана и доработувана во согласност со новодобиените информации од терен. Изработката на ваквата студија ќе биде извршена од страна на вработените во Одделението за алтернативни активности и еколошка едукација, а по потреба ќе биде ангажирано и надворешно стручно лице.

Студија за правата и обврските за регулирање на активностите за параглајдинг

Според информациите од изминатите години, активностите поврзани со параглајдинг и односите на НП Галичица со клубовите и поединците кои организираат активности од ова поле не се регулирани на никаков начин. Имајќи ја во предвид сигурноста на посетителите, пред се, но и долгорочната стратегија на јавната институција да се реорганизира со цел да понуди поголема туристичка понуда за сметка на одржливото искористување на природните богатства, потребно е внимателно анализирање на потребата од регулирање на правата и обврските на клубовите и индивидуалците кои организираат активности за параглајдинг од Галичица. За таа цел, потребно ќе биде во текот на 2019 година да се изработи анализа на можностите за организирање на ваквите права и обврски и следствено да се постапува по препораките кои би произлегле од оваа анализа, а кои ќе бидат преточени во вид на студија. Оваа студија ќе биде изработена од страна на вработените во Одделението за алтернативни активности и еколошка едукација, а по потреба ќе биде ангажирано и надворешно стручно лице

Студија за организирање на настани и манифестации

Имајќи го во предвид зголемувањето на бројот на посетители, како и бројот и видот на настани и манифестации кои се организираат на територијата на НП Галичица, а со цел да се постигне планираното зголемување на туристичката понуда од една страна, но сепак да се продолжи со ефикасна заштита на природните богатства на паркот, потребно е да се изработи плериминарна анализа на можностите за организирање на настани и манифестации во паркот. Оваа анализа ќе биде спроведена во текот на 2019 година од страна на вработените во Одделението за алтернативни активности и еколошка едукација и ќе вклучува изработка на календар за настани и манифестации, но и препораки за локациите и дозволените и недозволените активности кои би можеле да се организираат во паркот. Истата, во комбинација со Правилата и прописите кои ќе бидат изработени од страна на Одделението за општи и административни работи ќе допринесат до зголемување на сигурноста на посетителите, организирање и ефикасна контрола на настаните и манифестациите, а истовремено ќе резултираат и со продолжување на активностите за заштита на природните богатства на паркот.

Студија на законската можност за етаблирање на ЈПП или друг вид соработка за организација на наплата на влезници

Со оглед на планираните проширувања во поглед на отварање на нови влезови на паркот и отварање на нови наплатни места за влезници, како и капацитетот на институцијата, евидентна е потребата од анализа на алтернативни начини на организирање на наплатата на влезници, а со цел ефикасна и навремена наплата со намалени трошоци за нејзина организација. За таа цел, на иницијатива на Одделението за алтернативни активности и еколошка едукација, во текот на 2019 година ќе биде спроведена анализа на можностите за етаблирање на јавно приватно партнерство (ЈПП) или друг вид соработка за организација на наплатата на влезници. Оваа анализа ќе вклучува истражување на законската рамка и законските можности за ваков вид активности, како и финансиски атрибути и компаративна анализа на постојниот начин на организирање на наплата на влезници со новиот, потенцијален начин на наплата на влезници кој ќе биде предложен после спроведувањето на анализата.

Ревизија и анализа на Стратегијата за еколошка едукација и туризам

Со оглед на фактот што во текот на 2019 година ќе се пристапи кон подготовка на План за управување за периодот 2021-2030 година, а исто така и имајќи ги во предвид промените кои настанале во изминатиот период, како и техничко-технолошкиот развој, потребна е ревизија и ажурирање на Стратегијата за одржлив туризам и Стратегијата за еколошка едукација на НП Галичица. Во текот на 2019 година ќе биде спроведена оваа ревизија од страна на вработените во Одделението за алтернативни активности и еколошка едукација и со помош на ангажирање на надворешни стручни лица доколку за тоа се појави потреба.

Организација на еколошка едукација

Во соработка со Македонското еколошко друштво, а под покровителство на Фондот за природа – PONT, во текот на 2019 година ќе биде подготвена стратегија за организирање на еколошка едукација во рамките на националниот парк Галичица. За таа намена ќе бидат искористени веќе постоечките објекти во Охрид и Стење, а МЕД ќе обезбеди човечки ресурси кои

ќе го спроведат овој дел од годишната програма за заштита на природата. Се очекува стратегијата да биде подготвена во првата половина на годината (во соработка меѓу двете институции), а самата еколошка едукација како активност да започне да се спроведува од јуни 2019 година, согласно подготвената стратегија за еколошка едукација.

Програма за одржливо користење на природните богатства

Сите планирани активности за одржливо користење на природните богатства произлегуваат од Годишниот изведбен план за стопанисување со шумите во Шумско-стопанската единица Галичица – 1, како и Шумско-стопанската единица Галичица – 2, согласно Посебниот план за одгледување и заштита на шумите, Шумско-стопанска единица „Галичица 1“ и „Галичица 2“ со важност од 2013-2022 година. Сите активности ќе се реализираат во Зоната за одржливо користење, согласно Планот за управување со Национален парк Галичица.

Во 2019 на располагање за работа се пододделите дадени во табела 1 со назначена расположлива количина на дрвна маса.

Табела 3: Пододдели со дрвна маса

Ред.бр	Шумскостопанска единица	подод	Вид	Сеча	Сеча м ³	Сеча прм
1	Галичица 2	19а	Даб	Прореда	1040	1600
2	Галичица 2	23б*	Даб	Прореда	390	600
3	Галичица 2	30в	Бука	Прореда	689	1060
4	Галичица 1	4а**	Даб	Санација	169	260
Вкупно					2288	3520

* Пододдели кои се започнати да се работат во изминатиот период согласно со “Посебен план за одгледување и заштита на шумите-Шумско стопанска единица Галичица 1 и Галичица 2- со важност за период 2013 – 2022 година.

**Пододдел кој е предвиден во согласност со анекс на Посебниот план за одгледување и заштита на шумите во ШСЕ Галичица 1 (шуми долж границата со Р Албанија изложени на бесправна сеча)

Во пододделите 19а и 30в во ШСЕ Галичица 2 2018 година не е извршена сеча од причина што другите пододдели ги задоволија потребите за испорака на дрва во однос на побарувачката. Во пододделот 23б извршена е сеча на 600 п.р.м (1/3) од дозволеният етат. За да се сработат овие три пододдели потребно е да се изврши прочистување на постоечки шумски пат, што ќе биде извршено во наредниот период.

Вкупната должина на трасата за прочистување изнесува 4.3 километри. Дел од патот (околу 600 метри) ќе се прочистува со машина, а останатиот дел со работници со моторни пили (3.7км). Сликата подолу ја прикажува трасата која ќе биде прочистена во следниот период.

Слика 1: Траса за прочистување

Со пописот за 2018 година залихата за 2019 година е 1800 п.р.м. Приоритет за снабдување со огревни дрва е месното население во границите на паркот. Анализата од предходните години покажува дека за остварување на оваа цел се потребни 2500 п.р.м.

За задоволување на потребите за постојаните коминтенти се проценува дека се потребни уште 1000 п.р.м.

Од ова произлегува дека се потребни 3500 п.р.м за основното задоволување за испорака на огревно дрво.

Ако се земе во предвид дека залихата од 2018 година е 1500 п.р.м., а во 2019 година се потребни 3520 п.р.м. потребна е сеча на 1700-2000 прм. Прикажано во Табела 6.

Табела 4: Залихса и потреба сеча за 2019 година

Подмирување на месно население (прм)	Подмирување на стални коминтенти (прм)	Вкупна потребна количина (прм)	Залиха од 2018 (прм)	Да се пресече (прм)
2500	500	3500	1500	2000

Програмата за општи активности

Администрација, оперативнo програмирање, внатрешна организација и организациски развој

Во 2019 година ќе бидат извршени неколку активности во поглед на остварување на општите цели на Планот за управување на Галичица 2011-2020 година, а кои се во склоп на општите активности, поточно во областа на администрацијата, оперативното програмирање, внатрешната организација и организацискиот развој.

Имено, планирано е во 2019 година да се продолжи со имплементација на Правилникот за внатрешна организација и систематизација на работните места со цел полесно остварување на целите на Планот за управување. Овој Правилник беше донесен во текот на 2018 година, во согласност со законските прописи на Република Македонија, а од страна на вработените на ЈУНПГ низ внатрешна консултација и со поддршка од надворешно стручно лице. Во согласност на овој Правилник, како и на Стратегијата за обуки ќе се утврдат потребите за дообука или преквалификација на постојните вработени во установата како и ќе се подготви динамички план за нови вработувања согласно потребите и финансиските можности.

Исто така, во текот на 2019 година ќе се пристапи кон подготовка на Правилник за внатрешна комуникација и процедури, во согласност со законските прописи на Република Македонија, а во соработка со вработените и доколку за тоа има потреба преку ангажирани надворешни стручни лица. Овој правилник ќе допринесе за зголемување на ефикасноста на работењето, прибирање на значителна количина на информации, нивно правилно и корисно процесирање, што пак од друга страна ќе резултира со зголемен квалитет на работата и подобрена интерна и екстерна комуникација на установата.

Во текот на оваа година ќе биде подготвен План за набавка на добра, услуги и работи за 2020 година во соработка со вработените на ЈУНПГ, а ќе се врши и спроведување на ваквиот веќе донесен план за 2019 година.

Во 2019 година ќе се изврши подготовка на финансиските извештаи за 2018 година (март 2019) и ќе се спроведува тековното финансиско работење за 2019 година.

Во текот на 2019 година ќе бидат подготвени Правила и Прописи за однесување во Националниот паркој ќе биде соодветно поставен на видни места низ паркот, но и на веб страницата и мобилната апликација. Целта на подготовката на ваквите правила и прописи се индиректно поврзани со намалувањето на негативните ефекти кои посетителите и локалното население ги имаат врз природните вредности на паркот, но и подобрување на заштитата на овие вредности преку информирање и едукација на лицата кои го посетуваат и гравитираат кон него.

Во текот на оваа година ќе биде започнат и процесот на подготовка и одобрување на нов План за управување. Изработката на ПУ имено е обврска што произлегува од член 73 од Законот за заштита на природата. Планот за управување има за цел да го опише потеклото и особините на природните вредности на подрачјето на Паркот, да постави цели и приоритети за нивно зачувување и да разработи реалистичен план за постигнување на целите во период од 10 години. Процесот за изработка на ПУ за периодот 2021-2030 започна во 2018 година со значајна финансиска поддршка од Фондот за природа ПОНТ.

Во 2018 година, согласно член 135-а, став 4 од Законот за заштита на природата (“Сл. весник на РМ“ бр. 67/04, 14/06, 84/07, 35/10, 47/11, 148/11, 59/12, 13/13, 163/13, 41/14, 146/15, 39/16, 63/16 и 113/18), беа формирани Совет на засегнати страни и Научен совет. Беа подготвени деловници за нивната работа, а состаноците на овие совети е планирано да се реализираат во текот на 2019 година со што истите ќе помогнат во процесот на подготовка на План за управување за периодот 2021 – 2030. Овие совети ќе учествуваат во процесот преку давање мислења и предлози по однос на предлогот на планот за управување со заштитеното подрачје, предлогот за ревизија на планот за управување со заштитеното подрачје и спроведувањето на одделните

програми од планот за управување со заштитеното подрачје од научен аспект и аспект на засегнати страни, соодветно.

Одржување на објекти, опрема и инфраструктура (со исклучок на шумски и макадам патишта)

Согласно подготвениот План за јавни набавки на ЈУНПГ за 2019 година, во делот за одржување на објекти, опрема и инфраструктура, планирано е објавување и спроведување на јавни набавки со кои ќе се реализираат следните активности:

- Препокривање на објектот во кој е сместена управата на Паркот поради дотраеност, оштетувања и потенцијален ризик од посериозни оштетувања.
- Подготовка и реализација на т.н. „меки“ мерки за уредување на просторот околу Острово во Св. Наум.
- Уредување на инфраструктура на влезовите во паркот (Дервен, Царина, Стара Галичица, Центар за посетители Охрид, Пештани, Коњско, Елшани и Коњско Преспа).
- Набавка на систем за затоплување.

Како што беше истакнато погоре, првата активност е од големо значење поради опасноста од посериозни оштетувања на објектот кои би настанале доколку истиот не е соодветно одржан/реновиран. Втората активност е од особено значање за подобрување на имиџот на паркот кај посетителите и секако доведува и до подобрување на финансикото работење од туристички активности.

Обуки за вработени

Планот за обуки ќе биде подготвен во согласност со информациите добиени од страна на спроведените интервјуа од страна на ангажирани надворешни лица задолжени, меѓу другото, и за подобрување на оперативното планирање и оперативното работење на ЈУНПГ. Но, листата на обуки кои со сигурност ќе бидат спроведени за време на следната година се:

Обука за примена на Правилникот на внатрешна комуникација и процедури

После подготовката на овој правилник, а со цел правилно интерпретирање и постапување по истиот од страна на сите вработени, планирана е обука која ќе биде извршена од страна на Раководителот на Општиот сектор при ЈУНПГ. Оваа обука ќе вклучува информации за потребата и бенефитите од ваквиот Правилник, но и обука за сите специфичности на истиот. Оваа обука е задолжителна за сите вработени.

Обука за користење на Excel

Преку одржување на обука за користење на Microsoft Excel ќе им се овозможи на вработените поефикасна работа во нивните секојдневни обврски. Оваа обука ќе биде спроведена од дел од вработените кои веќе имаат солидно познавање на алатката. Со обуката вработените ќе се здобијат со познавања за:

- Креирање на ефикасни и ефективни решенија во Microsoft Excel
  - Употреба на Microsoft Excel за решавање на секојдневни обврски
  - Креирање и употреба на база на податоци во употреблива информација
  - Учење на структурата на Microsoft Excel
  - Создавање на структура на база на податоци и извлекување на информации од базата на податоци во корист на подобри одлуки и насоки
  - Форматирање на податоци и употреба на фасада во форматирање на знаци
  - Учење на дизајн на податоци, форматирање на броеви и подесување на страна за подобар приказ на податоците
  - Креирање на ефективни и ефикасни формули кои што ќе можат да извршуваат нумерички, логички и текстуални пресметки оспособени за анализа на податоци
  - Напредна програма за употреба на формули и елементи на формули
  - Визуелизација на податоците и нивни приказ преку условно форматирање и графикони
  - Изучување како да се извршува резултат од база на податоци преку сортирање, филтри, напредни филтри и пивот табели
  - Концепти и техники за обработување податоци, класифицирање и трансформирање во обработливи и употребливи за секојдневни извештаи и крајни резултати
- Оваа обука ќе биде спроведена на дел од вработените.

Обука за англиски јазик

Обуката за англиски јазик ќе биде спроведена во соработка со надворешно стручно лице/организација. Истата ќе биде спроведена за дел од вработените и тоа за две различни нивоа (основно и напредно).

Обука за подготовка на предлог проекти

Со оглед на се поголемите можности за спроведување на проектни активности од областа на заштитата на животната средина и се поголемиот број на финансиери на вакви проекти во Република Македонија, тренд кој се очекува да продолжи и во иднина, неминовна е потребата од дообучување на персоналот за подготовка, мониторинг и спроведување на проекти. Оваа обука е наменета за раководителите на одделенијата во ЈУНПГ.

Програмата на оваа обука е следната:

- I. SWOT анализа
- II. Дел 1: Вовед во фондови и анализа на процес на аплицирање за грант
  - Вовед во фондови што претставуваат фпндпвите; начини на финансирање преку ЕУ и слични фпндови (предпристапни фондови (ИПА), програми на заедницата, тематски програми), програма Еврппа 2020 итн.
  - Прпцедура за аплицирање преку ИПА – запознавање со процесот на аплицирање за грант;
  - Анализа на потребната документација која ја содржи повикот за грант
  - Анализа на основните елементи кои треба да се идентификуваат и разберат во Упатството за повик за грант.
- III. Дел 2: Дефинирање на цели, резултати и активности при развивање на проектна апликација

- Процес на анализа на проблемите на кои ќе се интервенира со проектот (алатки за идентификување и анализа на проблем – дрво на проблеми)
  - Поставување на општи и специфични цели (SMART принцип)
  - Изведување на резултати (outputs, outcomes) – зошто е важно да се изведат и двата типови и која е суштинската разлика помеѓу нив.
  - Што претставуваат индикаторите и како се поставуваат квантитативни и квалитативни индикатори.
  - Предвидување на ризици во насока на идентификување на стратегија на спроведување на истите.
  - Како ги планираме и идентификуваме активностите на проектната имплементација.
- IV. Дел 3: Користење на логична матрица (ЛФА) како алатка за подготвување на проектен план
- ЛФА – зошто е корисна, како и кога се подготвува
  - Top-down пристап на подготовка на ЛФА матрица и анализа на елементите на матрицата
- V. Дел 4: Анализа и развивање на Концепт на проектот (Concept Note)
- Анализа на елементите кои ги содржи Концептот на проектот – опис на проектната интервенција; релевантност на проектната интервенција во однос на повикот за аплицирање; релевантност на проектната интервенција или потребите на државата и/или секторот за кои е наменета; дефинирање на целна група, засегнати страни и корисници; одржливост на проектната интервенција; елементи на додадена вредност.
  - Детална презентација на евалуационата матрица (финансиски и оперативен концепт, релевантност, методологија, одржливост, буџет и ефективност на трошоци).
- VI. Дел 5: Буџетирање
- Буџетско планирање и буџетирање
  - Анализа на пример формулар за буџет
  - Финансиско раководење со проектот
- VII. Дел 6: Практични совети за успешна проектна апликација и имплементација на проектот
- Анализа на елементите на комплетната проектна апликација
  - Анализа на составните делови на Договорот за грант (Посебни услови, опис на акцијата, општи услови, буџет на акцијата, процедури за добивање на грант, стандардни обрасци, „барање“ за исплата и формулар за финансиска идентификација, образец за извештаи, извештај за верификација на трошоци и слично.
  - Претставување на принципите за комуникација и видливост
  - Внатрешен мониторинг и администрација на проектот
  - Надворешен мониторинг
  - Користење на алатки и онлине платформи
  - Практични совети при имплементирање

Во рамките на оваа активност, а како дополнителна активност на Одделението за администрација и општи работи ќе се воспостави пракса на редовно информирање на вработените за отворените повици за финансирање на проектни активности во Македонија и нивните рокови на месечно ниво, т.е. раководителот на одделението во соработка со останатите вработени ќе подготвува листа на активни повици за кои ќе бидат информирани сите раководители на одделенија на почетокот на секој месец.

Обука за мониторинг методологији

Обуката ќе се извршува практично преку спроведувањето на планираниот мониторинг за 2019 година, но исто така ќе се врши и канцелариска обука на биолозите кои се ангажирани за спроведување на методологијата за мониторинг на видови и живеалишта. Оваа обука ќе важи само за биолозите и вработените во сектор за заштита на природа, а ќе се користат веќе подготвените прирачници и стандардни оперативни процедури за извршување на мониторинг. Активностите за мониторинг на видови и живеалишта во рамките на проектот финансиран од УНДП ќе бидат искористени за ангажираните експерти да извршат тренинг на нововработените биолози.

Обука за алохтони и инвазивни видови

Значењето на природните вредности за паркот е навистина големо. Покрај негативното влијание од човечки активности, инвазивните и неавтохтони видови се дополнителен ризик за зачувувањето на биодиверзитетот на паркот. Затоа, планирана е обука за инвазивни и неавтохтони видови. Оваа обука ќе биде наменета за биолозите и вработените од сектор за заштита на природа, а ќе биде извршена преку ангажирање на надворешно стручно лице. Во обуката ќе бидат покриени следните теми

- Природа и опсег на проблемот со инвазивните видови.
- Карактеристики на инвазивните видови.
- Преглед на инвазивни растенија.
- Преглед на инвазивни инсекти и болести.
- Еколошки влијанија на инвазивните видови.
- Економски влијанија на инвазивните видови.
- Намерно и ненамерно воведување.
- Патеки и вектори-трговија, туризам и транспорт.
- Методи за предвидување на инвазивноста на воведените видови

Обуки за инцидентно забележување на видови

Наменета за сите вработени, а ќе вклучува начини на идентификација и запишување на инцидентно забележување на различни видови. Оваа обука ќе претставува добра основа за развој и имплементација на Citizen Science пристапот кој би се имплементирал во рамките на идните активности на вработените од Паркот.

Самообука/Обука за BioOffice софтвер

Обуката за искористување на BioOffice софтверот ќе биде наменета за нововработените биолози и ќе вклучува начин на внесување на податоци и креирање на електронска база од веќе спроведени мониторинзи, но и од оној кој ќе биде спроведен во текот на 2019 година.

Обуки за управување со дрон

Во рамките на проектот финансиран од ЕУ спроведен од УНДП ЈУНПГ набави 2 дрони со камери за да се користат главно за пратење на стадата од дива коза. За да се реализира ваква активност потреба е обука на четворица вработени за управување на дроните. Обуката ќе биде спроведена од надворешно стручно лице во текот на февруари 2019 година.

Обуки за административни работници

Согласно законската регулатива на Република Македонија, во текот на 2019 година, ќе бидат реализирани и задолжителните обуки за административни работници. Во ЈУНПГ, во моментот на подготвување на оваа Програма има вкупно тројца административни работници и истите ќе ги посетуваат следните обуки.

Табела 5: Годишен план за обуки на административни службеници за 2019 година

р.б.	Име и презиме	Реден број на генеричка обука/Назив на специјализирана обука
1		1. Постигнување резултати
		2. Стратеги и иновации
		3. Управување и развој
		4. Креирање и дефинирање на политики
		5. Раководење/управување
2		1. Менаџирање на промени
		2. Стандарди на финансиско управување
		3. Учење и развој
		4. Организациска култура и однесување
		5. Управување со учинок/ефект
3		1. Решавање на проблеми
		2. Постигнување резултати
		3. Управување и развој
		4. Менаџирање на промени
		5. Управување со ризик

Менаџмент на човечки ресурси

Во текот на 2019 година ќе биде подготвен и спроведена оценка на вработените во НП Галичица. Исто така ќе биде ангажирано и надворешно стручно лице со кое ќе биде развиена стратегија за зголемување на мотивацијата на постојните вработени лица, како и да се воспостави пракса на управување со човековите ресурси согласно законската регулатива и меѓународните практики.

Развој на стратешки планови, документи и проектни предлози

Во текот на 2019 година, ЈУНПГ ќе лобира да се донесе Просторниот план за НПГ кој е изработен уште пред неколку години. Овој план сеуште не е донесен најверојатно поради плановите на претходната влада за реализација на неколку развојни проекти поради кои требаше да се извршат измени во зонирањето на паркот воспоставено со Планот за управување. Со евентуалното донесување на новиот Просторен план за НПГ ќе се зајакне режимот на заштита и управување со помош на зонирањето кое ќе биде потврдено од Парламентот на РМ (Просторните планови ги донесува Парламентот).

Се очекува во првата половина од 2019 година да започне имплементација на долгорочна соработка со Фондот за природа (PONT), преку етаблирање на тесна соработка во полето на подготовката на новиот План за управување 2021 – 2030 година на НП Галичица.

Во првата половина на 2019 година се очекува подготовка и апликација на проект на повикот за меѓугранична соработка ИПА Македонија и Албанија.

Соработка и партнерства

Соработка и партнерства со локалните самоуправи

Соработката со општините Охрид и Ресен (паркот се наоѓа на територијата на овие две општини) во изминативе десетина години не беше на задоволувачко ниво. Причини за ваквата состојба има повеќе но сечини дека недостатокот на визија за потребата од соработка беше главната пречка. ЈУНПГ во текот на 2019 ќе се обиде на локалните власти да им го предочи влијанието на состојбата на клучните природни вредности врз локалната економија, преку нивно активно вклучување во управувањето на паркот (Совет на засегнати страни), како и преку воспоставување на соработка за заедничка апликација на повикот за прекугранична соработка ИПА Македонија – Албанија. Од моментот кога локалните власти ќе го препознаат ова позитивно влијание и одкако ќе се воспостави проектна соработка, генералната соработката односно поддршката на општините за активностите на ЈУНПГ секако ќе се подобри.

Соработка и партнерства со научно-образовните институции

Во текот на 2019 година соработката со научно-образовните институции ќе биде интензивирана особено поради потребата од нивно вклучување во спроведувањето на проектот „Подобрување на ефикасноста во заштитата, зачувувањето и управувањето со Национален парк Галичица“ преку соработка со еминентни експерти од областа на животната средина, биологијата и екологијата кои ќе учествуваат во мониторингот кој е планиран за оваа година.

Исто така, научно-образовните институции ќе бидат активно вклучени во управувањето на паркот, преку нивните претставници во Научниот совет на ЈУНПГ.

Соработка со државни органи

ЈУНПГ во континуитет има добра и успешна соработката со: МЖСПП, Дирекцијата за заштита и спасување, Центарот за управување со кризи, Шумската и Граничната полиција која секако ќе продолжи и во 2019 година.

Соработка со граѓански организации и клубови

Со исклучок на континуираната соработка со Македонското еколошко друштво и Биеоко, национални невладини организации, со останатите граѓански здруженија соработката во минатото главно зависеше од присуството на донатори кои ги финансираа нивните активности.

Во текот на 2019 година соработката со граѓанскиот сектор ќе се продлабочи поради истите причини, но и поради нивната вклученост во управувањето на националниот парк, преку нивни претставници во Советот на засегнати страни.

Соработка со ЈУНП Пелистер и ЈУНП Маврово

Во ноември 2017 година, започнавме со серија состаноци на претставници на трите македонски национални паркови на кои се дискутираа проблеми кои се од заеднички интерес. Иако беше планирано продолжување на овие состаноци и соработка и во текот на 2018 година, за жал тоа не беше реализирано. Во текот на 2019 година ЈУНПГ ќе инсистира оваа соработка да продолжи.

Соработка со странски граѓански организации, клубови и научно-истражувачки субјекти

ЈУНПГ има остварено долгорочна и успешна соработка со субјектите кои управуваат со националните паркови кои се граничат со нашиот во Албанија и Грција. Се очекува интензивирање на оваа соработка во текот на 2019 година.

Исто така, ЈУНПГ има остварено соработка на полето на мониторингот со грчката невладина организација СПП, која соработка се очекува да продолжи и во текот на 2019 година преку остварување на заеднички мониторинг со грчки и албански тим за одредени видови и заедници (кои се вклучени во нашата стратегија за мониторинг), но исто така се очекува и интензивирање на оваа соработка која ќе биде преточена во развој и апликација на заеднички проект во текот на оваа година.

Во текот на 2019 година се очекува и етаблирање на соработка со ЕСЕНИАС мрежата (East and South European Network for Invasive Alien Species) и други странски партнери.

Изработка и донесување на План за управување на НП Галичица 2020-2030

Имајќи ги во предвид природните вредности на заштитеното подрачје, Јавната установа Национален парк Галичица е мотивирана, но има и обврска да го зачува ова природно богатство и

го остави во наследство на идните генерации. На тој пат, сепак, неопходно е да се одговори на голем број предизвици што произлегуваат од динамичките промени во општеството, но и природните закономерности во еколошките системи. Со оглед на комплексноста на природните системи, но и поради сè поголемото влијание на човекот врз природата, управувањето со Паркот мора да се потпира на добро информирани одлуки. Од една страна, тоа подразбира користење на квалитетни и научно засновани информации во донесувањето на одлуки, што може да се постигне само со блиска соработка и интензивно вклучување на научната и стручната јавност. Од друга страна, за успешно спроведување на мерките на управување неопходна е поддршката од локалните заедници, но и пошироката јавност, што може да се постигне преку ефективно вклучување на засегнатите и заинтересираните страни во донесувањето одлуки. Впрочем, и двата аргументи лежат во основата на процесот за изработка на овој План за управување со Национален парк Галичица.

Изработката на ПУ имено е обврска што произлегува од член 73 од Законот за заштита на природата. Планот за управување има за цел да го опише потеклото и особините на природните вредности на подрачјето на Паркот, да постави цели и приоритети за нивно зачувување и да разработи реалистичен план за постигнување на целите во период од 10 години. Процесот за изработка на ПУ за периодот 2021-2030 започна во 2018 година со значајна финансиска поддршка од Фондот за природа ПОНТ.

Сепак, треба да се истакне дека најмногу од активностите во поглед на подготовката на ПУ за НПГ ќе бидат извршени во текот на 2019 година.

За вклучување на другите засегнати и заинтересирани страни, вклучително и општата јавност, беа користени методи утврдени од Законот за заштита на природата чиј член 135-а гласи: „Заради ефикасно управување со заштитеното подрачје субјектот задолжен за управување со заштитеното подрачје во рок од три месеци од неговото назначување формира: совет на засегнати страни и научен совет, како консултативни тела на субјектот.“ Водејќи се од законските прописи, но и со цел да се обезбеди квалитетен ПУ за следниот период, ЈУНПГ ги формираше овие два совети кон крајот на 2018 година.

Советот на засегнати страни го сочинуваат претставници на:

- единиците на локалната самоуправа и урбаните и месни заедници чија територија како целина или како дел се преклопува со територијата на заштитеното подрачје;
- локални здруженија на граѓани од областа на заштитата на животната средина и природата;
- подрачни единици на органите на државната управа, државни јавни претпријатија и установи кои вршат дејности и активности на територијата на заштитеното подрачје;
- локални јавни претпријатија и установи кои вршат дејности и активности на територијата на заштитеното подрачје и
- други правни лица кои вршат дејности и активности за користење на природните ресурси на територијата на заштитеното подрачје.

Научниот совет го сочинуваат претставници на државни и локални установи, како и други правни лица регистрирани за вршење на научноистражувачка дејност од областа на биолошката и

геолошката разновидност, како и лица кои самостојно вршат научноистражувачка дејност од областа на биолошката и геолошката разновидност.

Советот на засегнати страни дава мислења и предлози по однос на предлогот на планот за управување со заштитеното подрачје, предлогот за ревизија на планот за управување со заштитеното подрачје и спроведувањето на одделните програми од планот за управување со заштитеното подрачје од аспект на интересите на засегнатите страни.

Научниот совет дава мислења и предлози по однос на предлогот на планот за управување со заштитеното подрачје, предлогот за ревизија на планот за управување со заштитеното подрачје и спроведувањето на одделните програми од планот за управување со заштитеното подрачје од научен аспект.

Покрај активното учество на Советите во донесувањето на новиот План за управување, НП Галичица ќе врши и редовно информирање на јавноста за спроведените активности во овој процес. Табелата подолу ги претставува чекорите кои ќе бидат преземени за подготовка на новиот ПУ, временската рамка за спроведувањето на тие чекори и одговорните лица за спроведување на чекорите.

Табела 6: Распоред на активности за изработка и донесување на нов План за управување 2020-2030

Реден број	Чекор	Датум на реализација
1	Ажурирање на процесот на подготовка на ПУ со НПГ врз основа на анализа на ПУ со НПГ за периодот 2011-2020.	Јануари 2019-Февруари 2019
1.1.	Анализа на резултатите од мониторингот извршен на биолошката разновидност	Јануари 2019-Февруари 2019
1.2.	Финансиско компаративна анализа на остварувањата од претходниот период	Април 2019 – Јуни 2019
1.3.	Анализа на законската рамка со која се уредува процесот на развој на ПУ за заштитени подрачја во Македонија	Ноември 2018 – Декември 2018
1.4.	Анализа на оперативно планирање во ЈУНПГ	Ноември 2018 – Декември 2018
1.5.	Преглед на искуства и научени лекции од претходниот процес на изготвување на План за управување со НПГ	Ноември 2018 – Декември 2018
2	Ревизија на ПУ со НПГ (2011-2020)	Ноември 2018 – Јануари 2019
2.1.	Формирање на тим за планирање	Јануари 2019
2.2.	Ревизија на План за долгорочен мониторинг	Јануари 2019
2.3.	Ревизија на општите цели на управувањето	Февруари 2019
2.4.	Ревизија на посебните цели на управувањето	Фавруари 2019
2.5.	Подготвен извештај за спроведена ревизија	Март 2019
3	Формирање на Совет на засегнати страни и Научен совет	Декември 2018 – Јануари 2019

3.1.	Формирање на Совет на засегнати страни	Декември 2018
3.2.	Формирање на Научен совет	Декември 2018
3.3.	Состанок и препораки од Советот на засегнати страни	Јануари 2019
3.4.	Состанок и препораки од Научниот Совет	Јануари 2019
4	Ревидирани визија и цели на управувањето со НПГ од ПУ 2011-2020	Јануари 2019 – Февруари 2019
5	Идентификација на целите на управувањето за ПУ 2021-2030	Март 2019 – Јуни 2019
5.1.	Развој на нацрт општи и посебни цели за управување	Март 2019 – Мај 2019
5.2.	Дискутирање на општите и посебните цели на управувањето со општата и стручната јавност	Мај 2019
5.3.	Предлог цели на управувањето	Јуни 2019
6	Мерки и активности за постигнување на целите на управувањето	Јуни 2019 – Септември 2019
6.1.	Дефинирање на мерки и активности за постигнување на целите на управувањето	Јуни 2019 – Јули 2019
6.2.	Дискутирање на мерките и активностите за постигнување на управувачките цели со општата и стручната јавност	Август 2019
7	Развој на стратегии	Август 2019 – Декември 2019
8	Подготовка на Нацрт ПУ 2021-2030	
9	Легална постапка за усвојување на ПУ	
9.1.	„Јавна расправа“ за Нацрт Планот за управување	Јануари 2020 – Февруари 2020
9.2.	Подготовка на Предлог План за управување со внесени забелешки од Јавната расправа	Март 2020
9.3.	Подготовка на Стратешка оценка на влијанието врз животната средина	Април 2020 – Мај 2020
9.4.	Испраќање на Предлог ПУ и СОВЖ до МЖСПП за одобрување	Јуни 2020
9.5.	Добивање согласност од МЖСПП	Јуни 2020 – Декември 2020
9.6.	Донесување на ПУ	Декември 2020